

MAZLUMLARIN KURAMCISI VE STRATEJİSTİ: SULTAN GALİYEV

Demirhan Fahri Erdem*

Özet

Üçüncü dünya devrimlerinin öncüsü olarak nitelendirilen Sultan Galiev, sosyalist düşünce içerisinde özgün bir yere sahiptir. Galiev'in bu özgünlüğü, döneminin dünya koşullarını çözümlenmede kullandığı kuramının ve dünya sosyalist devrimini gerçekleştirmede benimsediği stratejisinin, Batılı ve Rus Marksistlerden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Dünyaya sömürge konumunda bulunan bir Doğu toplumundan bakan Galiev, Marksistlerin kuramının temelinde yer alan sınıf çelişkisi olgusunu, uluslararası alana taşıyarak, temel çelişkinin sömüren ve sömürülen uluslar arasında yaşandığını savunmuştur. Stratejik açıdan ise, Batılı ve Rus Marksistler dünya sosyalist devrimine giden yolda, Batı'nın gelişkin bir proletaryaya sahip ileri derecede kapitalistleşmiş ülkelerine öncelik verirken, Galiev sömürge durumundaki Doğu ülkelerine öncelik veren bir stratejiyi benimsemiştir. Bu doğrultuda da Marksizm'deki "proletarya diktatörlüğü" kavramı yerine "sömürge ve yarı sömürgelerin metropoller üzerindeki diktatörlüğü" düşüncesini geliştirmiş, kurguladığı "sömürgeler enternasyonalı" ne giden yolda öncelikle bir "Turan Sosyalist Federe Devleti"nin kurulması gerektiğini savunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kapitalizm, Sosyalizm, Milliyetçilik, Sömürgecilik, Devrim, Doğu.

Abstract

Sultan Galiev also known as "The Father of Third World Revolution" is unique to socialist philosophy. This individuality arises from the facts that his theory to resolve the global conditions of that period and the strategy adopted in the World Socialist Revolution are different from Western and Russian Marxists. Considering the World from an Eastern society, a colony, Galiev by referring to the class conflict which establishes the core of Marxists' theory in the international area asserts that the basic conflict exists between the exploiter and the colonial nations. Strategically Western and Russian Marxists primarily attach significance upon the advanced level capitalized Western countries which have a developed Proletariat class, nevertheless, Galiev adopts a strategy that is primarily focused upon the Eastern countries. Compatible with this, Galiev introduces "the dictatorship of colonies and semi colonies upon the metropolitan nations" rather than "the concept of proletarian dictatorship" of Marxism and argues that a "Federated Socialist States of Turan

* Dr. Araştırma Görevlisi. Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü. demirhan@gazi.edu.tr

(Turkish Reunification)” is essential to be established on the way to the “internationalism of colonial nations”.

Key Words: Capitalism, Socialism, Nationalism, Colonialism, Revolution, East.

GİRİŞ

Ünlü yazar Attilâ İlhan’ın belirttiği gibi, tahminlerin tersine, 20. yüzyılın bir sosyalist dünya devrimi yüzyılı değil, ardı ardına ulusal kurtuluş savaşları yüzyılı olması, bu öngöründe bulunan Sultan Galiyev’i haklı çıkarmıştır. 20. yüzyılın son on yılında, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (S.S.C.B.) hegemonyasının her tür sosyalizm üzerinden kalkması ve çok daha önemlisi Doğu Bloğu’nun Yeni Dünya Düzeni (Y.D.D.)’ne eklenmesinden sonra, dünyadaki temel çelişki kuzey-güney, ya da bir başka deyişle zalimler-mazlumlar çelişkisi halinde belirginleşmiştir. Bu halde, Sultan Galiyev’in “kan revan içindeki hayalet”inin başta Avrasya’da olmak üzere, mazlum halklar arasında dolaştığını söylemek, pek de yanlış olmayacaktır.¹

Üçüncü dünya devrimlerinin öncüsü olarak nitelendirilen Mirseyid Sultan Galiyev (ki tam adı budur), yaşadığı dönemin sosyalist düşünce atmosferi içerisinde ayrıksı bir yere sahiptir. Sultan Galiyev’in düşüncelerinin bu ayrıksılığı, kimilerince onun sosyalist kişiliği ve düşüncelerini tartışma konusu haline getirmektedir.

Bolşeviklere Ekim Devrimi sırasında katılan Galiyev, Devrim sırasında önemli görevlerde bulunmuş ve sonrasındaki iç savaş dönemi boyunca Müslüman halkların Kızıl Ordu saflarında örgütlenmesi doğrultusunda önemli roller üstlenmiştir.² Galiyev Bolşevik Partisi içerisinde; “Rusya Komünist Bolşevik Partisi Üye(liği)... Milletler Halk Komiserliği Kurul Üye(liği)... RKP Merkez Komitesi Tatar-Başkurt Komünist Teşkilatları Merkez Bürosu Üye(liği)... Federal Toprak İşleri Komitesi Başkan(lığı)... Umum İttifak Merkez İcra Komitesi (VTSİK) Tarım İşleri ve Tarım Sanayiine Yardım Komisyonu Başkan(lığı)... Tartışmalı Toprak Meseleleri Yüksek Denetim Özel Kurulu Üye(liği)... VTSİK’e bağlı olan Posledgol Merkez Komitesi Üye(liği)...”³ gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur. Bu doğrultuda Galiyev’in Bolşevik Partisi içerisinde en yüksek noktalarda yer alan Müslüman-Türk kökenli bir devrimci olduğu belirtilmelidir.

Bu makalede, Sultan Galiyev’e sosyalist düşünce içerisinde ayrıksı bir yer veren, siyasal düşüncelerinin çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Sultan

¹ Attilâ İlhan, *Sultan Galiyef Avrasya’da Dolaşan Hayalet*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2000, 150-151.

² Söz konusu dönemde, Galiyev’in aldığı görevler konusunda daha ayrıntılı bir serimleme için bakınız: Masayuki Yamauchi, *Sultan Galiyev İslam Dünyası ve Rusya*, Çev. Hironao Matsutani, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1998, 88-93.

³ Halit Kakinç, *Destansı Kuramcı Sultan Galiyev*, İstanbul, Bulut Yayınları, 2004, 38.

Galiyev'in siyasal düşüncesinin temel noktalarına odaklanılacağından, oldukça hareketli ve bir o kadar trajik olan yaşamı ve eylemleri üzerinde durulmayacaktır.⁴ Bu makalede, Sultan Galiyev'in kendi döneminin dünya koşullarını değerlendirirken dünya sistemine yön veren ana çelişkiyi Batılı ve Rus Marksistlerden farklı bir şekilde belirlediği ileri sürülmektedir. Ayrıca, Sultan Galiyev'e göre sosyalist devrimin uluslararasıdaki sömürü ilişkisine son vermeyi garanti etmediği de vurgulanacaktır. Bu iki sorunsalın Sultan Galiyev'in siyasal düşüncelerinde ne derece önemli olduğu da bu bağlamda ortaya konulacaktır.

Makale iki temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Sultan Galiyev'in, döneminin dünya koşullarını nasıl değerlendirdiği ele alınacaktır. Makalenin ikinci bölümünde ise, Galiyev'in birinci bölümdeki değerlendirmeleri temelinde dünya sosyalist devrimi için nasıl bir strateji önerdiği irdelenecektir.

SULTAN GALİYEV'İN DÖNEMİNİN DÜNYA KOŞULLARINI ÇÖZÜMLEMESİ

Sultan Galiyev'in düşünceleri, Marksist yazarların eserleri ve tartışmaları üzerinde temellendirilmiş kuramsal düşüncelerin sonucunda değil, onun eylemlerinin ve örgütçü deneyimlerinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bir eylem adamı olan Sultan Galiyev, kuramsallaştırmaya yönelik olağanüstü bir yeteneğe sahipti ve kuramları gerçekçi ve pratik nitelikleriyle, Bolşeviklerin kuramıyla çelişmekteydi.⁵ Sultan Galiyev'in düşünce dünyasının üç akımdan beslendiğini söylemek olasıdır. Bunlardan ilki "Usul-i Cedid" adıyla bilinen yenilikçi, aydınlanmacı Cedid hareketi, ikincisi Cedidcilik'ten etkilenecek gelişme şansı bulan Türkçülük ve Turancılık ideolojisi ve üçüncüsü de Marksizm'dir. Galiyev, kendisini tanımlarken, diyalektik materyalizme koşut olarak kullandığı, kendi adlandırmasıyla "enerjetik materyalist" sıfatını kullanmış ve sol düşüncesini Marksist, Leninist veya Bolşevik gibi belirli bir kalıp içerisine oturtmaktan ısrarla kaçınmıştır.⁶

Sultan Galiyev, "Asya ve Avrupa Türk Halklarının Sosyopolitik, Ekonomik ve Kültürel Gelişmelerinin Esaslarına İlişkin Bazı Görüşlerimiz" adlı metninin hemen başında, döneminin dünya koşullarını çözümlenmeye

⁴ Sultan Galiyev ile ilgili ayrıntılı bir biyografi için bakınız: Erol Kaymak, *Sultan Galiyev ve Sömürgeler Enternasyonalı*, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1993, 19-29

⁵ Alexandre Benningsen - Chantal Lemercier-Quelquejay, *Sultan Galiyev Üçüncü Dünyacı Devrimin Babası*, Çev. Erden Akbulut - T. Ahmet Şensılay, İstanbul, Sosyalist Yayınlar, 1995, 140.

⁶ Halit Kakinç, *Sultan Galiyev ve Milli Komünizm*, İstanbul, Bulut Yayınları, 2003, 22-23. Aslında enerjetik materyalizm, diyalektik materyalizm ile aynı yöntemmiş gibi görünmektedir. Galiyev'in bu özgün kavramı kullanması, muhtemelen batı merkezli düşünmediğini, Batılı düşünürlerin kuramsal kalıplarını ve kavramlarını iman edencesine benimsemediğini göstermek amacını taşımaktadır.

girişmeden önce, “materyalist dünya görüşü ve materyalist felsefe” esasında olaylara baktığını, özellikle “tarihi veya diyalektik materyalizm”i yöntem olarak kullandığını belirtmektedir. Galiyev’e göre, tarihi veya diyalektik materyalizm önemli unsurların anlaşılmasında hem en doğru, hem de bilimsel bakımdan daha sağlam bir düşünce sistemidir. Bu yöntem sayesinde, yaşanan olayları doğru çözümlenmek ve bu olayların sonuçlarını önceden çıkarıyarak sezme mümkündür.⁷

Bilindiği üzere diyalektik yöntem, üzerinde durulan sorunsal içerisindeki ana çelişkileri (ikilikleri/düaliteleri/dikotomileri) belirleme esasına dayanmaktadır. Marksist kurama göre, diyalektik ve tarihi materyalist yöntem doğrultusunda, kapitalist üretim tarzı içerisindeki ana çelişki, burjuvazi ve proletarya ya da sermaye ve emek unsurları arasındaki çelişkidir. Marksistlerin kullandığı yöntemden hareket eden Sultan Galiyev, emek ve sermaye arasındaki çelişkiyi kabul etmekte, ancak Doğu toplumları ya da emperyalizmin hedefi olan toplumlar temel alındığında söz konusu çelişkiyi uluslararası alana da taşıyarak, temel çelişkinin uluslar arasında olduğunu düşünmektedir.⁸ Galiyev’e göre ana çelişki “efendi halklar-köle halklar” ya da ulusal düzlemde ele alınacak olursa “efendi milletler-köle milletler” arasındaki çelişkidir.

Sultan Galiyev’in ekonomik, sosyal ve siyasal olayları çözümleme yönteminin yanı sıra, toplumsal gelişim süreci hakkındaki yaklaşımı da, Marksizm’in klasik gelişim şemasına benzemektedir. Bilindiği üzere Marksizm, üretim biçimlerine dayanan “ilkel, köleci, feodal, kapitalist, sosyalist ve komünist toplum şeklinde devam eden klasik gelişim şeması” öngörmektedir. Sultan Galiyev’in düşüncesinde de, dünya çapındaki devrimlerle varılacak, hedefi komünizm olan, sosyalist bir şemanın söz konusu olduğu çıkarılabilmektedir. Son aşamaya varmak için, ilk önce “Tatar-Başkurt sosyalist sovyeti kurulacak ve görece işçi sınıfı ve sosyalist bilinci daha kuvvetli olan bu toplumların itici gücüyle sosyalist Türk birliği (Turan Federal Sosyalist Halk Cumhuriyeti) bunun itici gücüyle İslam birliği (sosyalist panislamizm) bunun itici gücüyle de Doğu birliği (Doğu

⁷ Mir Seyid Sultan Galiyev, “Asya ve Avrupa Türk Halklarının Sosyopolitik, Ekonomik ve Kültürel Gelişmelerinin Esaslarına İlişkin Bazı Görüşlerimiz”, *Toplumsal Tarih*, S. 50, (Şubat, 1998), 39-40. (Sultan Galiyev’in görüşlerini ortaya koyan bu metin, S. Halit Kakinç’ın Galiyev üzerine yazdığı bir makalenin devamında yer almaktadır. Bakınız: S. Halit Kakinç, “Sultan Galiyev Efsanesi Diriliyor”, *Toplumsal Tarih*, S. 50, (Şubat, 1998), 36-39. Galiyev’e ait olan metnin devamı, *Toplumsal Tarih Dergisi*’nin bir sonraki sayısı olan 51. sayıda yayınlanmıştır.)

⁸ Bu çelişkiyi ortaya koymada Galiyev tek değildir. Bolşevik Devrimi liderlerinden Lenin de, kuramının temelini yerleştirmekle beraber, uluslar ve sömürgeler konularına yaklaşımında tezlerini ezilen halklarla ezen halklar arasında ayırım yapmaya dayandırmaktadır. Lenin, emperyalizmin ayırt edici özelliğini, tüm dünyayı çok sayıda ezilen halklarla, büyük servetleri ve askeri gücü elinde bulunduran az sayıda ezen halka bölmüş olması olarak saptamaktadır. V. İ. Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, Çev. Muzaffer Erdost, Ankara, Sol Yayınları, 1998, 208-209.

enternasyonalî/sömürgeler enternasyonalî/mazlumlar enternasyonalî) kurulacak ve bu son aşamadan sonra Doğu'nun Batı kapitalizmine yapacağı son hareketle dünyasal so(sy)alizm (enternasyonalizm) kurulacaktır".⁹

Batı Sömürüsünün Eleştirisi ve Doğu Milletlerinin Konumu

Temel Çelişki - Uluslararası Kutuplaşma

Galiyev'e göre diyalektik açıdan insanlığı oluşturan milletler iki düşman kampa ayrılmışlardır. İnsanlığın beşte birini oluşturan birinci kamptaki halklar, tüm yer kürenin yeraltı ve yer üstündeki, ölü ve canlı zenginliklerini ele geçirmiş durumdadırlar. İnsanlığın beşte dördünü oluşturan diğer kamptaki halklar ise, birinci kamptaki halkların, yani efendi halkların ekonomik, siyasal ve kültürel egemenliği altında bulunmaktadır. Kısaca köle durumundadırlar. Efendi halklar kendi dillerinde kendilerine "uygar" demekte ve söylemlerinde kendilerini insanlığı kölelikten, sefaletten, cehaletten kurtarmakla görevlendirmektedir. İkinci kampta yer alan halklar ise, birinci kamptaki halkların dilinde "vahşi" ya da "yerli" gibi adlarla nitelendirilmekte ve birinci kamptakilerin "bilimsel görüşlerine" göre, efendi halkların çıkarlarına hizmet etmek için yaratıldıkları düşünülmektedir. Batı halkları olarak adlandırılan Avrupa ve Amerika'nın "uygar" halkları birinci kampa aittirler. Asya, Afrika halkları ile Avrupalılarca sömürgeleştirilmiş olan Avustralya ve Amerika'nın yerli halkları da ikinci kampa aittirler. Galiyev'e göre, metropol olarak adlandırdığı Batı (sanayileşmiş kapitalist ülkeler) halklarının, sömürge ve yarı sömürge halkları ile aralarındaki ilişki, tam anlamıyla bir kölelik ilişkisidir.¹⁰ Sultan Galiyev sömürgecilğe karşı tepki duymakta ve sömürgecilği temel sorunsalı haline getirmektedir. Batı kapitalizmini besleyen sömürgecilğe değinirken Galiyev, Amerika kıtasını keşfeden kâşife ve yeni kıtaya hâkim olan kültüre göndermelerde bulunmaktadır. Sultan Galiyev, Batılıların sevdiği ve saygı duyduğu bir isim olan Kristof Kolomb'u Avrupalılara, Amerika'nın yerli halklarının zenginliklerini yağmalama yolunu açtığı için; Amerikan kültürünü (Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) kastediliyor) ise, Amerika'nın yerlilerinin ve Afrika kökenli insanların yok edilen kültürlerinin üzerine kurulduğu için şiddetle

⁹ Hakan Reyhan, *Doğunun Büyük Devrimcileri Mollanur Vahidov ve Sultan Galiyev*, Ankara, Alter Yayıncılık, 2006, 80-81. Sultan Galiyev'in ifadelerine dayanarak, Halit Kakinç'ın çıkardığı sonuç ta bu yöndedir. Kakinç'a göre Galiyev'in devrim için önerdiği strateji üç aşamalıdır: İlk aşamada komünal Turan birliği kurulması, ikinci aşamada, devrimin eski sömürgelere ihraç edilmesiyle bir sömürgeler enternasyonalinin oluşturulması ve son aşamada da dünya devriminin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Halit Kakinç, *Sultan Galiyev ve Milli Komünizm*, a.g.e., 201.

¹⁰ Mir Seyid Sultan Galiyev, "Asya ve Avrupa Türk Halklarının Sosyopolitik, Ekonomik ve Kültürel Gelişmelerinin Esaslarına İlişkin Bazı Görüşlerimiz", a.g.m., 41.

eleştirmektedir.¹¹ Kısaca Galiyev'e göre kapitalist Batılı ülkelerin zenginlikleri, geçmişte yerli halkları sömürmelerine dayandığından, sabıkalı bir tarihin ürünüdür.

Sultan Galiyev'in dönemi için yaptığı bu çözümlerlerin, günümüzde de büyük oranda geçerliliğini sürdürdüğü gözlenmektedir. Özellikle de Yeni Dünya Düzeni ve küreselleşme sürecinin temel aktörü ve dünyanın yeni hegemon gücü A.B.D.'nin, demokrasi ve insan hakları söylemiyle başta Orta Doğu ve Asya olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerine müdahale ederek, bu bölgeleri emperyalist kapitalist sisteme eklemlediği göz önünde bulundurulursa...

Kapitalizm, Batı ve Sömürgecilik

Galiyev Batı sömürgeciliğinin, kapitalizmin ilk dönemlerinde, önce Amerika'nın zenginliklerini yağmaladığını, sonra Afrika'nın zenginliklerini sömürdüğünü; son dönemlerde ise ilgi alanını Doğu'ya kaydırıldığını, gözlerini Ortadoğu'ya, Hindistan'a, Afganistan'a ve İran'a çevirdiğini belirtmektedir.¹² Galiyev'e göre, çağdaş Batı'nın maddi ve kültürel zenginliklerinin oluşumunda, Doğu'nun, yani aslında Batı'nın sömürgelerinin, zenginliklerine el konulması etkili olmuştur.¹³ Galiyev; eğer Doğu'nun Batı tarafından ne oranda sömürüldüğünü hesaplamak, Doğu'yu sömürmüş ve sömürmekte olan Avrupa ve Amerika burjuvazisinin gücünün/zenginliğinin ortaya çıkışında, Doğu'nun payını belirlemek mümkün olsaydı, Batılı beyaz insanın tüm maddi ve manevi zenginliğinde büyük payın Doğu'dan çalındığını, tüm renk ve ırklardan yerlilerin kanı ve teri pahasına inşa edildiğini görürüz demektedir.¹⁴ Galiyev'in yazılarında dikkati çeken nokta, Doğu yani Asya ile Afrika halkları ve Amerika'nın yerli halkları arasında net bir ayırım yapmamasıdır. Galiyev, efendi halklar-köle halklar ayırımında, köle halkların, yani sömürülen halkların tamamını

¹¹ Galiyev'in, gerek Batı Avrupa ülkelerine Amerika'yı sömürme yolunu açan Kristof Kolomb, gerekse de yok ettiği yerli kültürler üzerine kurulan Amerikan kültürü ve A.B.D.'nin zengin kentleri hakkındaki sözleri için bakınız: Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", Alexandre A. Benningsen - S. Enders WIMBUSH, *Sultan Galiyev ve Sovyetler Birliğinde Milli Komünizm*, Çev. Bülent Tanatar, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 1995, 161. ve Masayuki Yamauchi, a.g.e., 47-48.

¹² Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma" Çev. Arif Hacaloğlu, *Ulusal Sola Teorik Katkı*, Der. Hakan Reyhan, Örsan Şenalp, M.Gürsan Şenalp, Yiğit Akın, Ankara, 1999, 267.

¹³ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 267.

¹⁴ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m.,160-161. Galiyev'de kapitalist Batı'nın sömürüsüne duyulan tepki o derece kuvvetlidir ki, Batılı ülkeler tarih boyunca Doğu'ya yönelik sömürgeci ülkeler olarak nitelendirilmektedir. "Tüm Haçlı tarihi ve Doğu'daki daha sonraki tüm bir dizi burjuva emperyalist savaşları, Batı Avrupa feodalistlerinin ve çocuklarının dikkatlice hesaplanan bir Doğu'yu iktisadi olarak köleleştirme politikasını temsil eder ve bu politika da sonuçta hemen hemen tam bir başarıyla taçlandırılmıştır." Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 161.

nitelemde “Doğu” kavramını kullanmaktadır. Bu durumda sömüren/efendi halklar Batı kampında, sömürülen/köle halklar ise Doğu kampında yer almaktadır. Söz konusu ayırım, günümüzde kullanılan sanayileşmiş, kalkınmış, zengin ülkelerle, sanayileşmeye ve kalkınmaya çalışan yoksul ülkeler ayırımını belirten “kuzey” ve “güney” ülkeleri ayırımına benzemektedir.

Galiyev’e göre, Batılı ülkelerin toplumsal yapılarında kölelik sistemi bulunmaktadır. Feodal dönemde toprak köleliği sistemi, aslında köle ekonomisidir. Batı’nın kapitalist döneminde ise, sınıf baskısı bir tür köleliktir; insanın insan tarafından, fakat bu defa farklı bir biçimde istismarıdır. İşte küçük istisnalar dışında, dünya ticaret yolları, pazarlar ve hammadde kaynakları Batılı ulusların eline geçince, Batı halkları kendi ulusal kölelik sistemlerini Asya ve Afrika’daki sömürgelerine taşımış ve böylece kendi kölelik sistemlerine uluslararası bir nitelik kazandırmışlardır. Böylece Asya ve Afrika’nın halkları, kendi ülkelerinin zenginlikleri üzerinde mülkiyet hakları olmayan ve uygar efendilerinin refahları için çalışan bir köle durumuna gelmişlerdir.¹⁵ Dünya koşullarının bu şekilde çözümlenmesi, dünya sistemini sömürü temelinde şekillendiren kapitalist, sanayileşmiş, sömürgeci Batılı ülkelerin, maddi kültürlerinin (Galiyev maddi kültür kavramıyla “ulusal parçalara bölünmüş olan özel mülkiyetli veya anarşist kapitalizm”i kastetmektedir) nelere yol açtığını göstermektedir. Var olan biçimiyle Batı’nın maddi kültürü iki temel üzerinde yükselmektedir: 1- Ulusların kendi içlerinde özel mülkiyet, 2- Uluslararası özel mülkiyet. Kısaca, üretim araçları ve elde edilen zenginlikler, gerek ulus içerisinde, gerekse de farklı uluslar arasında görece dağınık biçimde dağılmıştır.¹⁶

Galiyev, özellikle de komünist parti liderlerinin, kapitalist, sanayileşmiş, metropol uluslar içerisindeki özel mülkiyet dağılımının, devrim için gerekli koşulları sağladığını düşündüklerini belirtmektedir. Gerçekten de, İngiltere, Fransa, A.B.D., ve Almanya’da, yani uluslararası sömürünün maddi ve manevi güçlerinin yoğunlaştığı ve dolayısıyla da yüzeysel bir bakışla sınıfsal devrim için tüm somut şartların var olduğu düşünülen ülkelerde, devrimsel gelişmeye hız verilmesinin devrimi gerçekleştirmeye yeteceği düşünülmekteydi. Batı ülkelerinde toplumsal devrim için somut şartların var olmasına ve Rusya’daki Bolşevik Partisi’nin Batı’da devrimin oluşması için yoğun çaba harcamasına rağmen, Batı Avrupa proletaryasının iktidarı ele geçirmek, burjuvaziyi yenmek ve

¹⁵ Mir Seyid Sultan Galiyev, “Asya ve Avrupa Türk Halklarının Sosyopolitik, Ekonomik ve Kültürel Gelişmelerinin Esaslarına İlişkin Bazı Görüşlerimiz”, a.g.m., 41.

¹⁶ Mir Seyid Sultan Galiyev, “Asya ve Avrupa Türk Halklarının Sosyopolitik, Ekonomik ve Kültürel Gelişmelerinin Esaslarına İlişkin Bazı Görüşlerimiz -II”, *Toplumsal Tarih*, S. 51, (Mart, 1998), 52.

sermaye üzerinde proletarya diktatörlüğü kurmak yönündeki tüm çabaları sonuca ulaşılamamaktaydı.¹⁷ Çünkü Galiyev'e göre Batı Avrupa proletaryası, henüz Batı burjuvazisini yenebilecek konumda değildi. Batı Avrupa proletaryası II. Enternasyonal'de görüldüğü gibi sahte sosyalizm liderlerinin, yani sahte bir sosyalizmin peşinde koşmaktaydı.¹⁸ Bu nedenle de dünyada sosyalist devrim, sadece ve beklenildiği gibi Batı Avrupa proletaryasının tek başına gerçekleştirebileceği bir şey değildi.

Batı Avrupa proletaryasının, kendi toplumlari içerisinde devrimi gerçekleştirememiş olması, sosyalist devrimin gerçekleşmeyeceği anlamına gelmemektedir. Galiyev bu konuda iyimser düşünmektedir. Galiyev'e göre, Rusya'daki sosyalist devrim, uluslararası sosyalist devrimin sadece başlangıcı ve aşamalarından biridir. Sonunda iki uzlaşmaz düşman, iki uzlaşmaz kuvvet, yani uluslararası proletarya ve uluslararası sömürgecilik devrimci bir savaş içerisine girecektir.¹⁹ Doğu, uluslararası kapitalizmin (aynı zamanda sömürgeciliğin) beslenme kaynağı olduğundan, dünya çapındaki bir sosyalist mücadele durumunda, sömürülen Doğu avantajlı, uluslararası sömürgeciler için ise son derece dezavantajlı bir konum söz konusu olacaktır. Çünkü Doğu'dan yoksun kalan ve sömürgelelerinden koparılan Batı Avrupa sömürgeciliği, sönecek ve yok olacaktır.²⁰

Peki, neden her türlü somut koşulun varlığına rağmen, Batı Avrupa proletaryası, burjuvaziyi yenememekte ve sosyalist devrimi gerçekleştirememektedir? Aslında bu sorunun cevabını yukarıda bahsedilen Batı ve Doğu kampları arasındaki ilişkiden kısmen çıkarmak mümkündür. Galiyev'de bu noktaya özellikle dikkat çekmektedir. Galiyev'e göre Batı Avrupa'nın işçi sınıfı, Doğu'nun istismarına ve sömürülmesine belki de kendi isteği dışında, ama dolaylı da olsa katılmaktadır. Batı Avrupa'nın işçi sınıfı kendi burjuvazisine ne zaman ekonomik nitelikte bir istek ileri sürse, burjuvazi her defasında bu isteği yerine getirebilmektedir. Çünkü burjuvazi, hem kendi ulusunun işçileri, hem de sömürgelelerindeki işçilerinin üzerindeki efendi konumunu sürdürebilecek kaynaklara, sömürgeleleri sayesinde sahiptir.²¹ Galiyev, Batı'da beklenen sosyalist devrimin bir türlü gerçekleşmesinin altında; Doğu'nun zenginliklerinin sömürgecilik aracılığıyla Batı'ya aktarılmasının ve aktarılan bu

¹⁷ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 264-265.

¹⁸ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 266. Sultan Galiyev'in görüşlerini eleştirenler, O'nun başka milletlerin emekçilerine ve devrimlerine güvensizlik duyduğunu, sınıf mücadelesini reddettiğini ve ayrı örgütlenmeye yönelerek milliyetçi düşüncelerini sergilediğini ileri sürmektedirler. Bakınız: Mehmet Bedri Gültekin, *Sultan Galiyev Eleştirisi*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1999, 29.

¹⁹ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m.,156.

²⁰ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 162-163.

²¹ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 266.

kaynaklardan Batılı işçi sınıfına pay verilerek devrimci isteklerinin ve potansiyelinin eritilmesinin yattığını söylemektedir.

Şüphesiz ki, Sultan Galiyev'in bu çözümlenmeleri, küreselleşme sürecinin eşlik ettiği Yeni Dünya Düzeni içerisinde yeni biçimler kazanan günümüz emperyalizmi için de geçerliliğini sürdürmektedir. Günümüzde Yeni Dünya Düzeni'nin ürettiği emperyalizm Batı burjuvazisine olduğu kadar, Batı proletaryasına da refah ve katma değer akışını garanti etmeyi sürdürmektedir.

Doğu'nun Konumu

Tüm bu veriler ışığında, uluslararası sömürü sistemi içerisinde Doğu'nun konumu ortaya çıkmaktadır: Doğu (Asya, Afrika ve hatta Avustralya kastedilmektedir) uluslararası sömürünün istismar alanıdır. Uluslararası sömürgeci sistem kendi varlığını yeniden üretmek ve sürdürmek için gerek duyduğu tüm kaynakları, Doğu'dan, buradaki sömürge mülklerinden sağlamıştır. Hatta Galiyev, I. Dünya Savaşı'nı kastederek, kendi içinde rekabet halinde olan sermayenin neden olduğu sömürgeci savaşın dahi, bir yanda Almanya, Avusturya-Macaristan, diğer tarafta İngiltere, Rusya, İtalya, Fransa ve A.B.D. arasında, Doğu'da her birinin daha sağlam bir pozisyon elde etmek istemelerinden çıktığını belirtmektedir. Bu kapitalist ülkelerin her biri Doğu'daki halkların tek efendisi olmak istemişlerdir.²² İşte Galiyev, Batılı sömürgeci güçlerin Doğu üzerinde izledikleri bu politikaların, dünyada sosyalist devrime giden yolda Doğu'nun devrimleşmesi veya devrime katılması için gerekli maddi koşulları ürettiğini düşünmektedir. Çünkü Doğu ekonomik ve toplumsal açıdan incelendiğinde görülür ki; buradaki her şey Batı Avrupa sermayesi tarafından sömürü konusu yapılmıştır. Doğu, Avrupa sanayisi için başlıca malzeme kaynağıdır ve bu nedenle de, kolayca ateş alabilecek bir devrimci potansiyele sahiptir.²³ Söz konusu koşullar ve mevcut potansiyel Doğu halklarını, Batı sömürgeciliğine karşı harekete geçirtmektedir. Doğu'da Batı sömürgeciliğine karşı bir takım akımlar oluşmaktadır. Örneğin, tüm Müslüman halkları Batı sömürgeciliğine karşı birleştirmek isteyen Panislamist akımlar ya da Doğu'nun tüm Moğol kökenli halklarını birleştirmeyi amaçlayan Panmongolist akımlar da ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Galiyev, Doğuda devrimin başlatılması için gerekli maddi şartların var olduğunu ileri sürmektedir.²⁴ Batı'nın sömürüsü altında bulunan ve buna tepki duyan Doğu'nun bu konumu göz önünde tutulduğunda Galiyev'in şu vurgusu dikkat çekmektedir: "Doğu, öyle bir devrim kazanıdır ki, tüm Batı Avrupa'yı devrim içinde boğabilir. Bence, Batı Avrupa'nın Doğu sömürgelerinde ezilen

²² Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 267.

²³ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 160.

²⁴ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 268.

halklarının göğsünde birikmiş olan enerjiyi kullanıp kullanamayacağımız, sergileyeceğimiz yaklaşıma bağlı olacaktır. Biz bu meseleye... bir komünist olarak yaklaşmalıyız.”²⁵

Sultan Galiyev’in yaşamını sosyalist bir devrime adadığı ve her türlü sömürgecilğe karşı çıktığı ortadadır; ancak dünya koşullarını çözümlenmede ve dünya sosyalist devrimine giden yolda belirlediği önceliklerde, gerek Batılı, gerekse de Rus Marksistleri’nden ayrılan yönleri olduğu da dikkat çekmektedir. Galiyev Dünya koşullarındaki ana çelişkiyi, özellikle kendisinin ait olduğu bir Doğulu toplum içerisinde bakarak, sömüren ve sömürülen (efendi ve köle) uluslar arasında görmektedir. Galiyev, Batı kampında yer alan ulusların içerisindeki emek ve sermaye arasındaki çelişkiyi görüyor, kabul ediyor, ama öncelikli çelişkinin uluslar arasında yaşandığını düşünüyordu. Galiyev, Doğu’da devrimin gerçekleştirilmesi söz konusu olduğunda yaklaşım açısından Bolşeviklerden ayrılmaktaydı. Galiyev’e göre, Doğu’da Batı’dakine benzer proleter bir sınıf yoktu. Müslüman halklar arasında sınıf farklılığı bulunmadığı gibi, Batılı sömürgeciler de Doğu’yu toplumsal katmanları arasında fark gözetmeksizin sömürmekteydi. Bu nedenle sömürge halkların tümü toplumsal katmanları ne olursa olsun proleterdi.²⁶ Bir sosyalist olarak Galiyev, sınıfsal çözümlenmeleri de bir kenara atmamaktadır. Galiyev 1918-1919 yıllarında sınıfın ve ulusun çıkarlarının dengede nasıl tutulabileceğini düşünmeye başlamıştır.²⁷ Bu doğrultuda Galiyev, Marksist-Leninist teoriyi kendi amaçları doğrultusunda yorumlamaya girişmiştir. Lenin, sömürge pazarları ve kaynakları için, kapitalist rekabetin sınıf mücadelesini uluslararası sahaya taşıyacağını ve bu süreç içerisinde dünyanın sahip olanlar ve olmayanlar ya da sömürenler ve sömürülenler şeklinde bölüneceğini ileri sürüyordu. Lenin’in bu ikiliğini alan Galiyev, kendi amaçlarına göre yeniden yorumlamıştır. Galiyev’e göre dünya ezenler ve ezilenler olarak ikiye bölünmüştür. “Lenin’in özgün kategorilerinin bu şekilde zekice değiştirilmesi, Sultan Galiyev’e emperyalizm öğretisinin odağını iktisadi olarak sömürülen halk sınıflarından -bir millet içindeki proletarya gibi- bütünselliği içinde millete doğru kaydırma imkanı ver(mişdir). Marksizm için çok temel olan devrimci proletarya kavramını safra gibi atmak istemediğinden, onu Doğu’nun mazlum milletlerini de içerecek şekilde yeniden tanımla(mıştır).”²⁸ Doğu’nun ya da sömürülen halkların proleter olarak tanımlanması, dünya sosyalist devrimine giden yolda asıl devrimci

²⁵ Sultan Galiyev, “Şark Meselesine İlişkin Konuşma”, a.g.m., 267-268.

²⁶ Erel Tellal, “Mirsaid Sultan Galiyev”, *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, S. 56, (Ocak-Mart, 2001), 117-118. Galiyev kimi zaman, sömürge halklar arasında Müslümanlığa vurgu yaparak tüm Müslümanların proleter olduğunu söylemektedir. Masayuki Yamauchi, a.g.e., 49.

²⁷ Masayuki Yamauchi, a.g.e., 85.

²⁸ Alexandre A. Benningsen - S. Enders Wimbush, a.g.e., 59.

enerjinin açığa çıkarılabileceği adresi göstermektedir. Bu adres, Doğu kavramıyla ifade edilen, sömürülen uluslardır.

Bolşevik Partisi Politikalarının Eleştirisi

Galiyev, döneminin dünya sisteminde Batı'nın sömürsünü ve bu durum karşısında Doğu'nun konumunu çözümledikten sonra, kendisinin de içinde yer aldığı ve Rusya'da sosyalist devrimi gerçekleştiren Bolşevik Partisi'nin dünya sosyalist devrimini gerçekleştirmeye yönelik politikalarını eleştirmektedir. Sultan Galiyev'in Bolşevik Partisi'nin izlediği politikalara yönelik eleştirileri iki noktada toplanabilir. İlk nokta; Bolşevik Partisi'nin, Batı'da sosyalist devrimin gerçekleşmesine yönelik politikalarıdır. İkinci nokta ise; Bolşevik Partisi'nin, Rusya'nın Türk halklarına yönelik politikalarıdır.

Galiyev ve onun gibi düşünenlere göre, Batı Avrupa proletaryasının dünya sosyalist devrimi içerisindeki rolü ve önemi abartılmakta, buna karşın sömürgelerin milli devrimsel veya kurtuluş hareketlerinin rolü ve önemi ise küçümsenmektedir.²⁹ Bu doğrultuda Galiyev Bolşevik Partisi'nin politikalarını, hem devrimin gerçekleşmesi için ağırlık verdiği yön, hem de kullanılacak yöntemler konusunda eleştirmiştir. Galiyev'e göre Bolşevik Partisi, gerçekleştirmiş olduğu Rus Devrimi'ni ilk günden itibaren, bir dünya devrimine dönüştürmek zorundaydı. Fakat taktik olarak devrimin gelişme süreci yanlış olarak yönetilmiştir. Komünist liderler devrimin gerçekleşmesi konusunda tüm dikkatlerini Batı'ya yöneltmişlerdir. Komünist liderlere göre; Rus Devrimi'nin enerjisi aktarıldığında dünya sosyalist devriminin gerçekleşmesi için gerekli maddi koşulların, yani proletarya ve burjuvazinin sınıfsal çıkarlarındaki çelişkinin en belirgin ve keskin olduğu, bu nedenle de sınıfsal bir devrimin başarıya ulaşması için görece sağlam bir temelin bulunduğu yer, Batı'ydı.³⁰ İşte Galiyev, Komünist liderlerin Batı'ya ağırlık veren bu politikalarını eleştirmiştir.³¹ O'na göre, Doğu ülkelerindeki devrimci çalışmalara yeterince önem verilmediğinde, dünya sosyalist devrimi çabaları başarılı olamayacaktır.

²⁹ Halit Kakinç, *Sultan Galiyev ve Milli Komünizm*, a.g.e., 76.

³⁰ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 158-159.

³¹ Gerçekten de Sultan Galiyev, Sovyet ve Komüntern yöneticilerini, dünya çapında gerçekleşmesini umdukları devrimi olanaklı kılmak için Doğu'nun sömürge halklarına yöneltmeye çalışmıştır. Sovyet ve Komüntern yöneticileri, emperyalizmin yenilmesini ve sömürge halklarının kurtulmasını, emperyalist ülkelerin proletaryasının gerçekleştirecekleri dünya devrimine bağlama eğilimindeydiler. Galiyev ise, bu görüşün tersine, sömürge halklarının kurtuluşunu, doğrudan bu halkların kendilerinin verecekleri mücadeleye bağlamaktaydı. Sömürge halklarının mücadelesinin başarıya ulaşması ile emperyalist sömürü sona erecek, sömürgelerden sağlanan kaynakların ve gücün kesilmesi ile de, emperyalist ülkelerin proletaryası kendi burjuvazilerini devirebilecek, sonunda da dünya devrimi olanaklı hale gelebilecektir. Hasan Basri Gürses, "Bilinmeyen Tarih: Sultan Galiyev", *Ulusal*, S. 4, (Güz, 1997), 97.

Galiyev, dünya devriminin yönünün Doğu'ya çevrildiğini belirtmekte, ama Sovyet Rusya ile Doğu arasında sistematik ve kararlı politikaların ve karşılıklı ilişkilerin kurulamadığını ileri sürmektedir.³² Bu noktada, Bolşevik Partisi'nin Doğuyu tamamen göz ardı ettiğini elbette ki ileri sürmemekteyiz. Ama Doğuya yönelik politikalara gereken önemin verilmediği belirtilebilir. Galiyev'e göre Doğu'nun sömürgeler dünyasına gereken önem verildiğinde, Sovyet devrimi nihai amacına ulaşabilirdi. İşte bu nedenle Galiyev Doğu'nun mazlum halklarının temsilcilerini ortak bir eylem planı etrafında birleştirmeye yönelik çaba içerisine girişmişti ve Bolşevik Partisi Merkez Komitesine bu doğrultuda telkinlerde bulunuyordu. Merkez komitesi ise, devrimin ilk yıllarında emperyalizmin kısılcından kurtulmak için, Doğu'nun komünist olmayan, ulusal kurtuluşçu güçlerini desteklemenin gerekliliğine inandığından, Galiyev'in bu yöndeki görüşlerini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, Doğu halklarını bir araya getirecek olan "Doğu Halkları Kurultayı"nın düzenlenmesi kararı verilmiştir.³³ Organizasyon işlerinden Galiyev'in yardımcısı Mustafa Suphi'nin sorumlu olduğu Doğu Halkları Kurultayı, 1 Ekim 1920'de Azerbaycan'ın Bakû kentinde toplanmıştır. Galiyev, Doğu Birliği'nin kurumsal temelini oluşturmak amacıyla bu Doğu Halkları Kurultayı'nı tasarlamıştı. Ancak Galiyev'in kurultaya katılması engellenmiş ve kurultay Galiyev'in tasarladığı biçimde gerçekleşmemiştir. Çünkü Bolşevik Partisi merkezi, Doğu halklarının Rusya'nın etki alanından çıkma olasılığından rahatsız olduğundan, kurultayı etkisizleştirmek için elinden geleni yapmıştı. Her şeye rağmen, Galiyev'in katılmadığı ve devamı da gelmeyen "Bakû Doğu Halkları Kurultayı"nın önemi; ilk kez mazlum milletlerin temsilcilerinin büyük bir katılımı bir araya gelmeleri ve Galiyev'in "Sömürgeler Enternasyonali" tasarımını gerçekleştirme sinyali vermesidir.³⁴

Galiyev'e göre, Dünya sosyalist devriminin gerçekleşmesi için yok edilmesi gereken hedef, uluslararası sömürgecilik ve uluslararası sermayedir. Uluslararası sömürgecilik Batı Avrupa sömürgeciliğidir, uluslararası sermaye Batı Avrupa sermayesidir. Dünya devriminin

³² Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 158. Benningsen ve Lemercier-Quelquejay da benzer görüşler ileri sürerek, Batı merkezli bir yaklaşım içerisinde olan Bolşeviklerin aslında Batı'da devrimin gerçekleşmesi konusunda umutlu olduklarını ama sanki zorlanmış ya da mecbur kalmış gibi dolaylı biçimde de olsa Doğu ile ilgilenmeye başladıklarını dile getirmektedirler. Bolşevikler, sömürge ve yarı sömürge halklarının özgürlüklerine kavuşabilmeleri için başkaldırı çağrısında bulunurlarken, aslında kapitalist devletleri yıpratmayı düşünmüşler ve Asya halklarının ulusal devrimlerinin ancak Batı proletaryasının öncülüğünde başarıya ulaşabileceğini vurgulamışlardır. "Onlara göre, komünist devrim yalnız Avrupalılara özgü bir işti." Alexandre Benningsen - Chantal Lemercier-Quelquejay, a.g.e., 99.

³³ Hakan Reyhan, a.g.e., 42-43.

³⁴ Hakan Reyhan, a.g.e., 43 ve 58.

gerçekleşmesi için, Rusya'da yapılan devrimin enerjisi, Batı Avrupa'ya yayılmaya çalışılmıştır. Fakat Doğu'ya yönelik olarak böyle bir çabaya girilmemiştir. Galiyev'e göre bu Bolşevik Partisi liderlerinin hatasıdır.³⁵

Ayrıca devrimci çalışmalar için kullanılacak yöntemler söz konusu olduğunda Galiyev, Doğu'da sanayi proletaryasının zayıf ve Doğu'nun halklarının daha dindar olduğunu savunmaktadır. Bu gibi nedenlerden dolayı, Doğu'nun devrimci enerjisini kullanabilmek için bu bölgelerde yapılacak olan çalışmalarda, Batı'da kullanılan yöntemlerden daha farklı yöntemlerin kullanılması gerekmektedir.³⁶ Galiyev'e göre, dünya sosyalist devrimine giden yolda, Batı burjuvazisinin sömürgeleştirdiği Doğu, bir buçuk milyarlık nüfusu ile unutulmuştur. Milletlerarası sınıf mücadelesinin gelişimindeki temel süreçler, Doğu görmezden gelinerek değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Doğu'nun devrimcileştirilmesi süreci, önemsiz bir konu olarak görülmektedir. Bunun nedenini Galiyev, Doğu'nun bilinmemesine ve bu durumun yarattığı korkuya bağlamaktadır. Tüm bunların sonucu olarak da, Doğu'nun uluslararası devrime katılması düşüncesi sistematik olarak reddedilmektedir.³⁷ İşte bu noktada, dünya devrimine giden yolda Doğu'nun kilit rolüne vurgu yapması Galiyev'e özgün niteliğini kazandırmaktadır.

Galiyev'in, Bolşevik Partisi'ne yönelik eleştirilerinden bir diğeri de, Rusya'nın Türk halkları üzerinde izlediği politikalarla ilgiliydi. Galiyev'in bu yöndeki eleştirileri, onun milliyetçilikle ilişkilendirilmesine yol açmıştır.³⁸

³⁵ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 266. Gerçekten de Galiyev Batı'yı sönmüş bir devrim ocağı olarak görmekte ve asıl sosyalist devrim merkezinin Doğu'da olduğunu düşünmekteydi. Dolayısıyla da "Devrimci önderliğin, burjuvalaşmış Batı işçi sınıfı ile vakit kaybetmek yerine enerjisini Doğu mazlumları üzerinde harcaması gerektiğini" savunuyordu. Hakan Reyhan, a.g.e., 8.

³⁶ Gün Zileli, "Galiyev Üzerinde El Sıkışmak", *Birikim*, S.111-112, (Temmuz-Ağustos, 1998), 147. Aslında Lenin'in de fark ettiği gibi, söz konusu bölgelerde enternasyonalizm söylemi kulağa hoş gelse de, halklar henüz sömürge boyunduruğundan kurtulmamıştır. Sınıfsal kavramlar ise, henüz kapitalizm öncesi aşamada bulunan bu ülkelerde gerçekçi olamamaktadır. Milli motiflerle bezeli sömürgecilik karşıtı bir söylem, bölge koşulları için en uygun dayanaktır. Sultan Galiyev bu doğrultuda çalışmıştır. Halit KAKINÇ, *Destansı Kuramcı Sultan Galiyev*, a.g.e., 416.

³⁷ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 159.

³⁸ Örneğin Gültekin, Galiyev ve O'nun gibi düşününlerin, Bolşevik Devrimi öncesinde de, sonrasında da burjuva milliyetçisi olduklarını savunmaktadır. Ama bu kesimin devrim öncesinde emperyalizm karşıtı olmalarına rağmen, devrim sonrasında emperyalistlerle aynı safta yer aldıklarını ileri sürmektedir. Gültekin'e göre devrim öncesinde burjuva milliyetçiliği, emperyalist Rus Çarlığına karşı mücadele ettiği için, sosyalist hareketin bağlaştığı durumundadır ve bu nedenle de ilericidir. Ancak Bolşevik devrimiyle beraber Rusya'da sosyalist bir iktidar başa gelir ve bu doğrultuda dünyada, Sovyet iktidarının başında bulunduğu emperyalizm karşıtı bir cephe ile karşısında büyük emperyalist devletlerin başında bulunduğu karşı devrim cephesi oluşur. Bu koşullar altında Rusya'daki burjuva milliyetçiliğinin konumu değişime uğrar. Çarlık karşısında ilerici konumda olan ezilen milletlerin burjuva milliyetçiliği, devrim sonrasında Sovyetler karşısında emperyalizmin

Galiyev'in milliyetçiliğinin temelinde, daha Bolşevik Devrimi gerçekleştirilmeden önce, Çarlık Rusya'sının Rus olmayan halklara yönelik olarak izlediği politikalar yatmaktadır.³⁹ Çarlık Rusyası'nın Rus olmayan halklara yönelik siyasetini eleştiren, Bolşevik Devrimi liderlerinden Lenin'in de belirttiği gibi, Çarlık döneminde Rusya'daki uluslar sistematik biçimde birbirlerine karşı kıskırtılmış, bu siyasetin sonucu ise Yahudi kıyımı da dâhil olmak üzere genel anlamda kıyımlar ve ulusların köleleştirilmesi olmuştur. Lenin, nefret uyandırmayı amaçlayan bu iğrenç siyasetin hiçbir zaman geri gelmemesi gerektiğini, bu siyasetin yerini Bolşevik Devrimi'yle beraber "ulusların gönüllü ve onurlu birliği siyaseti"nin alacağını ilan etmektedir.⁴⁰ Çarlık rejimine duyulan tepki dolayısıyla, Orta Asya ve Kafkasya'nın Türk ve Müslüman halklarının devrimcileri Bolşeviklere destek olmuşlar ve Ekim Devrimi'nin zafere ulaşmasında çok önemli katkılarda bulunmuşlardır. Ancak ilişkiler beklendiği gibi gitmemiş, verilen sözler tutulmamış, reel politikalar için devrimci ilkeler çiğnenmiş, Sovyet yönetimi pragmatist ve hegemonyacı politikalara yönelmiştir.⁴¹ Anlaşılan odur ki; Bolşevik Devrimi

yanında yer alan gerici bir konuma düşer. Çünkü Gültekin'e göre, 1917 sonrasında sosyalist Sovyetler'e karşı mücadele edip, emperyalizmin safına geçmemek olası değildir. Mehmet Bedri Gültekin, a.g.e., 59-60. Ayrıca yine Gültekin'e göre Ekim Devrimi'nde rolü olmayan, Devrim sonrasındaki iç mücadelede ise kısmi rolü bulunan Galiyev, kimi yazarlarca Bolşevik Partisi'nin önde gelenleri arasında gösterilmektedir. Gültekin Galiyev'in rolünün büyütülmesinde, dağılmış olan Sovyet coğrafyasındaki güdümlü milliyetçi hareketlerin arka planının tarihsel olarak yaratılması çabasının yattığını düşünmektedir. Mehmet Bedri Gültekin, a.g.e., 53-54. Ancak Gültekin'in bu eleştirilerinin sorgulanması gerekmektedir. Çünkü bu eleştiriler emperyalizm karşıtı söylemlerle ortaya çıkan Sovyet sisteminin, kendi iç işlerinde Çarlık Rusyası'ndan farklı olarak emperyalist eğilimlerini sürdürmediği varsayımına dayanmaktadır. Oysa durum edimsel olarak böyle gelişmemiştir. Ayrıca Gültekin, Galiyev'i bir sosyalist olarak değil burjuva milliyetçisi olarak değerlendirdiğinden, Galiyev'in görüşlerinin dağılan Sovyet coğrafyasındaki ülkelerde güdümlü milliyetçi hareketlerin arka planını oluşturduğunu ileri sürmekte, ancak aslında ulusalcı sosyalizmin, kapitalist emperyalist Y.D.D. karşısında savunma cephesi olabilecek ulus devletleri güçlendirebileceğini görmemektedir.

³⁹ Galiyev'in savunduğu milliyetçiliğin birtakım özelliklerine değinmek yararlı olacaktır. Bu öncelikle Rus şovenizmine duyulan tepkinin ürettiği bir milliyetçiliktir. Galiyev'in Doğu kampından bahsederken, Müslümanlığa özel bir vurguda bulunmaktadır. Galiyev açısından Türklükle Müslümanlık, Çarlık Rusyası'nda örtüşen kimliklerdi. Ayrıca Galiyev'e göre, aralarında kültür ve konuşma farklılıkları bulunan Türk kökenli halklar arasında, Türklük bir üst kimlikti. Son olarak Galiyev'in ele aldığı Müslüman-Türk kimliği, Ceditçi hareketin etkisinde, laik bir niteliğe sahipti. Erel Tellal, a.g.e., 113.

⁴⁰ V. İ. Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, Çev. Yurdakul Fincancı, Ankara, Sol Yayınları, 1993, 294.

⁴¹ Hasan Basri Gürses, a.g.m., 96. Örneğin Bolşevik Devrimi sonrasında da, Devrim'in vaat ettiği uluslar arasında eşitlik sağlanamamıştır. Bu konuda Lenin büyük bir ulusla küçük bir ulusun, ezen bir ulusla ezilen bir ulusun milliyetçiliği arasında zorunlu olarak bir ayrım yapılması gerektiğini ileri sürmektedir. Lenin'e göre, "... ezenlerin ya da (salt şiddetlerinden, salt büyük zorbalardan olmalarından ötürü büyük olmalarına karşın) 'büyük' uluslar diye adlandırılanların enternasyonalizmi, yalnızca ulusların biçimsel eşitliklerini kabul etmekle

gerçekleştirildikten sonra da iktidarı ele geçiren yeni sosyalist rejim, Rusya'nın Türk halkları üzerinde benzer politikalar izlemeyi sürdürmüştür.⁴² Bu doğrultuda Galiyev 1929 yılında Rus milliyetçiliğinin devrim üzerindeki etkilerinin arttığını belirtmektedir.⁴³ Eğer örgütlü bir biçimde bu duruma karşı çıkılmaz ise, yozlaşma gerçekleşecek ve devrim yenilgiye uğrayacaktır. Devrimin yenilmesinin ardından da milletler, çeşitli kapitalist devletlerin "mandası" haline geleceklerdir. Sosyalist devrim ve Rus devletçiliği, ilk aşamada federasyon ve ikinci aşamada ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği şeklinde yapılanmayı zorunlu kılmıştır. Bolşevik Partisi ve Sovyet hükümeti, hem devrimin korunması için, hem de kabile aşamasından ulus devlet aşamasına geçememiş olan Türk halklarının uluslararası emperyalizmin eline düşmemesi için, bu halkların boy özelliklerine göre bölünmesine yönelik politikasını gözden geçirmelidir. Bu bağlamda, uluslararası emperyalizme karşı, tampon işlevi görecektür Turan Sosyalist Federe Devleti kurulmalı ve Rusya ve Ukrayna ile eşit şartlarda Sovyetler Birliği'ne alınmalıdır.⁴⁴ Ancak gelişmeler Galiyev'in istediği

kalmamalı, ezen ulusun, büyük ulusun eşit olmayan davranışlarını da günlük uygulamada görülen eşitsizliği giderecek biçimde kucaklamalıdır. Bunu anlamayan bir kimse, ulusal soruna karşı gerçek proleter tutumu kavramamış demektir." V. İ. Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, a.g.e., 217. İşte Bolşevik Devrimi sonrasında Sovyet rejiminin gerçekleştiremediği de buydu.

⁴² Reyhan'ın da belirttiği gibi, Bolşevik Devrimi'nden kısa süre sonra, özellikle de Lenin'in ölümünün ardından belirgin biçimde, Çarlık monarşisinin yerine komünist/Stalinist "partokrasi" gelmiş, dolayısıyla Galiyev'e göre sömürülen Türk halklarının, daha geniş ifadeyle Doğu halklarının kaderi pek değişmemiş, sömürgecilik devam etmiştir. Hakan Reyhan, a.g.e., 81-82.

⁴³ Galiyev, Çarlık döneminde diğer halklar üzerinde Rus hegemonyası olduğu için, kendilerine özgürlük getireceğini düşündüğü Bolşevik devrimine destek vermiştir. Daha sonra Sovyet rejiminde kendisine yöneltilen milliyetçilik suçlamasına karşı verdiği yanıtta, kendisinin hiçbir zaman milliyetçi olmadığını, Devrimin çıkarları için, çok kritik dönüm noktalarında Tatarların milli bir takım isteklerini reddettiğini, Ekim Devrimi'ne milli olarak değil, sosyal, sınıfsal bir birim olarak katıldığını belirtmiştir. Galiyev milli mesele ile Ekim Devrimi'nden sonra hayat şartları içinde karşılaştığını söylemektedir. Halit Kakinç, *Destansı Kuramcı Sultan Galiyev*, a.g.e., 67-68. Peki Galiyev Ekim devrimi sonrasında neden sınıfsal yaklaşımdan vazgeçerek, milli bir yaklaşıma yönelmiştir. Bunun yanıtı yukarıdaki satırlarda belirtilen, Rus milliyetçiliğinin devrim üzerindeki etkisinin artmasında aranmalıdır. Galiyev açısından, "ezilen bir halk için Rus Monarşi Diktatörlüğü'nün Rus Proleterya Diktatörlüğü ile yer değiştirmesi, sadece tabela değişikliği anlamına" gelmektedir. O dönemde Bolşevik partisi bir Rus partisi görünümündedir ve diğer halkların temsilcilerinin oranı oldukça düşüktür. Bu koşullar altında dünya devrimi adına milli değerlerden tavizler verilmesini isteyen proleterya enternasyonalizmi sloganı, Rusya halklarının tarihlerinin sonu ve bunların Rus hegemonyası altında erimeleri anlamına gelecektir. Bu süreç de ancak baskı yoluyla sağlanabileceğinden, proleterya diktatörlüğünün, neden Rus monarşisinden daha iyi olacağı sorusu akla gelmektedir. Halit Kakinç, *Sultan Galiyev ve Milli Komünizm*, a.g.e., 36.

⁴⁴ S. Halit Kakinç, "Sultan Galiyev Efsanesi Diriliyor", a.g.m., 38. Galiyev'e göre Türk halklarının boy özelliklerine göre bölünmesi, onları küçük lokmalar haline getirmektedir. "... millî Türk Sovyet cumhuriyetlerini teker teker, küçük "bağımsız" lokmalar halinde yutmak, saldırıya

biçimde şekillenmemiştir. Büyük Rusya şovenizmi, S.S.C.B. adı altında da devam ettirilmektedir. Bu durum karşısında Galiyev, Rus şovenizmine ve Büyük Rusya düşüncesine karşı çıkılabilmesi için, “geçici” olarak yerel milliyetçiliklere başvurulması gerektiğini savunmuştur. Bu kaçınılmaz bir durumdur. Galiyev’e göre Rusya’daki devrimin başarıyla sürdürülebilmesi için, otonom cumhuriyetlerin ve otonom eyaletlerin yetkilerinin genişletilmesi gerekmektedir.⁴⁵ Oysa bu gerekenler yapılmadığından, Pan-Rusistlerin S.S.C.B. çatısı altında diğer halklar üzerinde Büyük Rus egemenliğini kurmak istemeleri karşısında, tüm halklar Moskova’nın merkeziyetçi eğilimine karşı itiraz etmeye başlamışlardır.⁴⁶

SULTAN GALİYEV’İN STRATEJİSİ

Sultan Galiyev, döneminin dünya koşullarının çözümlenmesini yaptığı gibi, dünya sosyalist devriminin gerçekleştirilebilmesi için izlenmesi gereken stratejiyi de ortaya koymaktadır. Galiyev, döneminin dünya koşullarını çözümlerken, nasıl döneminin Batılı ve Rus Marksistleri’nden ayrılmışsa, örneğin Lenin’in çözümlenmelerini kendi amacı ve Doğu toplumlarının yapısı doğrultusunda değiştirmişse; devrimin gerçekleşmesi için önerdiği stratejisinde de, Batılı ve Rus Marksistler’den ayrılmıştır. Bu doğrultuda Galiyev’in ileri sürdüğü görüşler ve görüşlerinin yarattığı etki, onun pek çok düşünür tarafından üçüncü dünya devrimlerinin öncüsü sayılmasını sağlamıştır.

Doğu Uluslarının Devrimci Potansiyelinin Harekete Geçirilmesi

Galiyev, ilk olarak sömürgeler konusunda; ikinci olarak da komünizmin, yani sınıfsız ve kimsenin kimseyi istismar etmediği bir toplumun gerçekleştirilmesi söz konusu olduğunda, Rus komünistlerinin ve onları takip eden Batılı komünistlerin açık biçimde yanlış yaptıklarını dile getirmektedir. Galiyev, Rus ve Batılı komünistlerin, Avrupa kapitalizmini ve sömürgeciliğini eleştirdiklerinde ve aynı biçimde çağdaş Avrupa kapitalist kültürünün gericiliğini gündeme getirdiklerinde onlarla genellikle aynı fikirde olduğunu; ancak tüm bu düşüncelerden çıkardıkları sonuçlar ve sundukları çözüm önerileri konusunda farklı düşündüğünü söylemektedir.⁴⁷ Galiyev, dünya devrimine giden yolda Marksizm’in klasik teorisi olan sınıf mücadelesi ve proletarya diktatörlüğü olgularını

geçmekte olan irtica için (bir bütün oluşturdukları duruma kıyasla) daha kolay olacaktı.” Halit Kakiç, *Destansı Kuramcı Sultan Galiyev*, a.g.e., 230.

⁴⁵ Masayuki Yamauchi, a.g.e., 237-238.

⁴⁶ Mir Seyid Sultan Galiyev, “Asya ve Avrupa Türk Halklarının Sosyopolitik, Ekonomik ve Kültürel Gelişmelerinin Esaslarına İlişkin Bazı Görüşlerimiz -II”, a.g.m., 55.

⁴⁷ Mir Seyid Sultan Galiyev, “Asya ve Avrupa Türk Halklarının Sosyopolitik, Ekonomik ve Kültürel Gelişmelerinin Esaslarına İlişkin Bazı Görüşlerimiz”, a.g.m., 40.

değiştirmeye çalışmış, devrimin gerçekleştirilmesinde, Bolşeviklerin reddettikleri, Pan-İslamizm, Pan-Türkizm, Pan-Asyacılık gibi düşüncelerden, akımlardan yararlanılması gerektiğini söylemiştir.⁴⁸ Galiyev'in dünya sosyalist devriminin gerçekleştirilmesinde, muhafazakâr sayılabilecek bu tür "pan" ideolojilerden yararlanılması gerektiğini savunması, hakkında birbiriyle çelişen yorumların yapılmasına neden olmuştur. O, sosyalist kesim içerisinde sağcı bir kişilik olarak; sağ kesim içerisinde ise solcu bir kişilik olarak değerlendirilmektedir.

"Dünya Sosyalist Devrimi"nin Gerçekleştirilmesi ve Sürdürülmesinde "Doğu"nun Önemi

Galiyev dünya sosyalist devriminin gerçekleştirilmesi stratejisinde, Doğu'ya özel bir önem vermektedir. İki önemli nokta Galiyev'in önerdiği stratejide dikkatleri çekmektedir: İlk nokta, dünya sosyalist devriminin gerçekleştirilmesi sürecinde, Batı proletaryasının Doğu'nun devrimci gücünü ardına almadan mücadelesini başarıya ulaştıramayacağıdır. İkinci nokta ise, Batı proletaryası Doğu'nun desteğini sağlamaksızın devrimi gerçekleştirirse bile, bunun uzun ömürlü olamayacağıdır.

Stratejinin ilk noktası bağlamında söylenebilir ki; klasik Marksist kuramda ön görüldüğü üzere, esas devrimci mücadelenin merkezinin A.B.D. de dâhil olmak üzere Batı Avrupa coğrafyasıymış gibi gözüktüğünü Galiyev de tespit etmektedir. A.B.D. ve Batı Avrupa devletleri uluslararası sömürgeciliğin tüm maddi ve manevi güçlerinin yoğunlaştığı yerlerdir. Dolayısıyla bu bölgeler sömürgeciliğe karşı savaşta odakmış gibi görünmektedir. Ancak bu bölgedeki proletarya, burjuvazisini yenebilecek güçte değildir; çünkü burada ki burjuvazi dünya çapındadır ve yenilmesi ancak Doğu'nun proletaryası da dâhil olmak üzere bütün milletlerin proletaryasının işbirliğine, devrimci enerjisine ve isteğine bağlıdır.⁴⁹ Galiyev, süreç içerisindeki gelişmelerin, kendisini bu yönde düşünmeye ittiğini belirtmektedir. O'na göre Batı'da sosyalist devrim yenilgiye uğradığı andan itibaren olayların gelişimi, Doğu'nun katılımı olmaksızın uluslararası sosyalist devrimin gerçekleşmeyeceğini göstermiştir.⁵⁰ 1923 yılında hapiste iken kaleme aldığı "Ben Kimim" adlı çalışmasında Galiyev, uluslararası dünya sosyalist devriminin başarıya ulaşabilmesi için, sömüren ülkelerdeki işçi hareketleri ile sömürülen ülkelerdeki ulusal kurtuluş hareketlerinin uyumlu bir birliğe sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Doğu'nun desteği olmaksızın Batı proletaryası devrimi gerçekleştirilemez, çünkü buradaki proletarya farkında olmaksızın burjuvazisininin Doğu'yu sömürmesine yardım etmekte, sömürüden pay almaktadır. Bu nedenle Batı

⁴⁸ Masayuki Yamauchi, a.g.e., 87.

⁴⁹ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 159-160.

⁵⁰ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 158.

Avrupa'daki işçilerin durumu, sömürge ülkelerinden çok daha iyidir.⁵¹ Batı proletaryasının Doğu sömürgelerinden pay almaları sınıfsal düşüncelerini etkilemekte ve onları devrimcilikten uzaklaştırmaktadır. Doğu'nun sömürgecilik karşıtı ulusal kurtuluş hareketleri ile Batı proletaryasının hareketlerinin uyumlu hale getirilememesi durumunda, dünya sosyalist devrimini gerçekleştirecek enerji ve güç bölünmekte, sosyalist devrim gerçekleştirilememekte, Batı burjuvazisi gerek ülkesi içerisinde sömürü düzenini, gerekse de uluslararası alanda sömürgeciliğini sürdürmektedir.⁵²

Galiyev açısından dünya sosyalist devriminin gerçekleşmesinde, bu sürece Doğu'nun katılımı o derece kritiktir ki; Doğu'nun ulusal kurtuluş hareketlerini ardına almayan Batı proletaryası, devrimi bir biçimde gerçekleştirirse bile, bunu koruması mümkün olmayacaktır. Bu öngörü Galiyev'in devrim stratejisinde ikinci önemli nokta olarak ortaya çıkmaktadır.

Stratejisindeki ikinci önemli noktayı Galiyev şu şekilde açıklamaktadır: Uluslararası sömürgeciliğe sadece Batı proletaryası aracılığı ile saldırılması durumunda, söz konusu sömürgecilik Doğu'da hareket ve manevra serbestliği içinde kalacaktır. Batı'nın uluslararası sömürgeciliği, Doğu'nun doğal zenginliklerinin mutlak hâkimi olduğu sürece, uzun vadede kendi ulusu içerisindeki çalışan kitleleriyle girişeceği tüm ekonomik çatışmaları kazanmayı garanti etmektedir. Çünkü her zaman için, proletaryasının ekonomik isteklerini yerine getirerek, onları yatıştırabilecektir.⁵³ Bu nedenle Galiyev, dünya sosyalist devrimi için Doğu ile ilişki kurmak gerektiğini ısrarla belirtmektedir. Galiyev'e göre Doğu'ya gidilmek istenirse de, hatta Batı'da devrim süreci başlamış da olsa, sosyalist devrime karşı olan güçlerle Doğu'da karşılaşılacaktır. Bu nedenle, sosyalist devrim sürecinde Doğu, devrim saflarına çekilmelidir, karşı cepheye bırakılmamalı ya da itilmemelidir.⁵⁴ Üstelik Galiyev bu konudaki görüşlerinin, Rusya'daki devrim sırasında somut biçimde yaşandığını söylemektedir. Devrim sırasında, merkezde yenilmiş olan Rus burjuvazisi

⁵¹ Masayuki Yamauchi, a.g.e., 85. Galiyev'in sömüren ülkelerdeki işçi hareketleriyle, sömürülen ülkelerdeki ulusal kurtuluş hareketlerinin uyumlu birliği düşüncesine dayanan stratejisi, Lenin'in "Rus Devrimi'nin Dış Siyaseti" konusunda yazdıklarıyla uyumlu görünmektedir. Lenin'e göre, "Kapitalistlerin ve küçük-burjuvazinin dış siyaseti emperyalistlerle 'ittifak içinde olmak'tır. Yani onlara onur kırıcı bağımlılıktır. Proletaryanın dış siyaseti, ileri ülkelerin devrimcileriyle ve bütün ezilen uluslarla, tüm emperyalistlere karşı ittifaktır." V. İ. Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, a.g.e., 290.

⁵² Galiyev önerdiği stratejinin somut koşullara uyduğunu düşünmektedir. Çünkü sözünü ettiği model, Rus Devrimi'nde uygulanmış ve başarıya ulaşmıştır. Galiyev'e göre, Rusya'da hem Rus işçilerinin çıkarları, hem de sömürge konumundaki çevre bölgelerin ulusal ve sınıfsal çıkarları uyum içerisinde birleştirilebilmiştir. Rus Devrimi'nin başarısı burada yatmaktadır. Bu bağlamda Rusya dünya devrimi için deney alanı sayılabilir. Masayuki Yamauchi, a.g.e., 86.

⁵³ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 160.

⁵⁴ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 267.

kenar bölgelere çekilerek hareket yeteneği olan tüm güçlerini, karşı devrimci enerjisini Rusya'nın kenar bölgelerinde, yani Rus milletinin ve sömürgeciliğinin eski sömürgelerinde yoğunlaştırmıştır. Burada söz konusu olan durum, Batı'da devrimin gerçekleşmesi durumunda, tüm dünya ölçeğinde tekrar edecektir. Yani merkezde yenilen burjuvazi, kendi Doğu sömürgelerine çekilerek, bu sömürgeleri Batı'daki sosyalist devrimi ezmede kullanacaktır.⁵⁵ Doğu, Batı'nın boyunduruğu altında olduğundan Batı'ya yönelik güçlü bir tepkiyi içerisinde taşımaktadır. Batı'daki sosyalist devrimi yıkmak amacını taşıyan burjuvazi, Doğu'nun Batı'ya yönelik olan eski milli ve sınıfsal öfkelerini kullanmaktan çekinmeyecektir.⁵⁶ Dolayısıyla Doğu'nun devrimci enerjisi, Batı'da gerçekleştirilen sosyalist devrimin yıkılması için burjuvazi tarafından karşı devrimci cephe içerisinde kullanılmamalı, aksine Batı'daki proleter hareketle eklenerek, burjuva düzenini ve sömürgeciliği yenmek için kullanılmalıdır.

Değindiği iki önemli nokta ile Galiyev, her durumda dünya sosyalist devriminin gerçekleşmesinin Doğu'nun devrimci enerjisinin harekete geçirilmesiyle sağlanacağını ortaya koymaktadır. Galiyev bu enerjiyi harekete geçirmek için, Batı sömürgeciliği karşısında yer alan her türlü hareketin desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü öncelikle yenilmesi gereken uluslararası sömürgeciliktir. Bu bağlamda da Doğu'da izlenmesi gereken taktik önem kazanmaktadır. Doğu'da Batı sömürgeciliği karşısında tepki niteliğinde Pan-İslamizm, ya da Pan-Mongolizm gibi akımlar ortaya çıkmaktadır. İşte bu akımlar, uluslararası sömürgecilik yenilinceye, Batı Avrupa'da İşçi ve Köylü Sovyetleri'nin hâkimiyeti sağlanıncaya kadar desteklenmelidir.⁵⁷ Bu doğrultuda Doğu'da devrimin gerçekleşmesi için, Sovyet Rusya da gerekli desteği sağlamalıdır.⁵⁸ Sovyet Rusya'nın diğer Doğu uluslarıyla yakın bağları olan Tatarlar, Başkurtlar, Kırgızlar, v.s. gibi halkları da, "Orta, Yakın ve Uzak Doğu"nun halklarıyla yakın ilişkileri canlı tutan unsurlar⁵⁹ olarak devrimin Doğu'ya yayılmasında önemli bir işleve sahiptirler.

⁵⁵ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 265.

⁵⁶ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 160.

⁵⁷ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 269.

⁵⁸ Galiyev, dünya devrimine giden yolda ulusal kurtuluş savaşlarına destek verilmesini o denli şiddetle istiyordu ki, Türkiye'deki Mustafa Kemal Paşa, Afganistan'daki Amanullah Han, Çin'deki Sun Wen, İran'daki Küçük Han gibi devrimcilere yardımın gecikmesini eleştiriyordu. Masayuki Yamauchi, a.g.e., 87.

⁵⁹ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 270. Galiyev dünya devriminin tek bir yolu olduğunu söylemektedir. Öncelikle Doğu ülkelerinin güçlü Avrupa sermayesinin elinden kurtarılması gerekmektedir. Böylece söz konusu sermaye hammadde kaynaklarından mahrum kalacaktır. Ancak bu gerçekleştirildikten sonra Batı'nın ileri kapitalist, emperyalist ülkelerinin işçileri kendi burjuvazileriyle hesaplaşabilecek ve devrim sürecini başlatabileceklerdir. Ancak bu senaryonun gerçekleşebilmesi için, Doğu ülkelerine odaklanması gerekmektedir. İşte bu doğrultuda, yukarıda bahsedildiği gibi, "Kendi

Sömürge Uluslarının, Sömüren Uluslar Üzerinde Diktatöryası

Galiyev dünya sosyalist devriminin gerçekleşmesi konusunda Batı proletaryası ile Doğu ulusal kurtuluş hareketlerinin uyumlu bir birliğini savunurken, sonrasında Sovyet rejiminin aldığı biçim ve Yeni Ekonomik Program (N.E.P.)'in uygulanmaya başlamasıyla, görüşlerine ve stratejisine yeni bir boyut getirmiş gözükmemektedir. Rusya'da Bolşeviklerin iktidara gelişinin ardından, yeni iktidarın gerek Doğu'daki halklara yönelik izlediği politikalar, gerekse de N.E.P.'in kabul edilmesi, Galiyev'in mutlak olarak proletarya diktatörlüğüne güven duyulamayacağını düşünmesine yol açmıştır.

Söz konusu edilen bu dönemde Galiyev, stratejisinin odak noktasına, Marksizm ile ilişkisi oldukça tartışmalı olan özgün bir kavramı yerleştirmiştir: "sömürge ve yarı sömürgelerin metropoller (sanayi ülkeleri) üzerindeki diktatöryası". Galiyev'in bu olguyu gündeme getirmesinde, 1921 yılında Sovyetler Birliği'nin N.E.P.'e geçiş kararı etkili olmuştur. Bu karar, Galiyev'in komünizme bağladığı umutları yıkmıştır. Çünkü N.E.P. ile beraber, Galiyev ve çevresinin eski sömürücü rejim diye adlandırdıkları sistemdeki hâkim sınıfların, yani Rus tüccar ve memurları ile Müslüman halk içerisindeki tüccar ve din adamlarının eski konumları yeniden kuruluyordu. Böylece de Galiyev'in de içinde bulunduğu Müslüman Komünistlerin, yıkmayı istedikleri eski rejimin Rus sömürücüleri ve yerel halkın egemen sınıfları karşısındaki konumları, hem komünist rejim içerisinde, hem de yerel halk arasında zora girmektedir. Dolayısıyla N.E.P., Galiyev'e göre sosyalist devrimden geriye dönüş anlamına gelmekteydi. Bu somut gelişmeler karşısında Galiyev, sanayi proletaryasının, ezilen Doğu halklarının kurtuluşunu sağlayamayacağı fikrine ulaşmıştır. Bu noktadan hareketle, Doğu halklarının gerçek kurtuluşunun sanayi proletaryasının burjuvazi üzerindeki diktatöryası ile değil, sömürgelerin ve yarı sömürgelerin sanayi ülkeleri üzerindeki diktatöryası ile sağlanabileceğini düşünmüştür. Bu strateji ise, bir "sömürgeler enternasyonalı", yani sömürgeler birliği ile sağlanabilecekti.⁶⁰ Galiyev kendi görüşlerini

ayaklarının üzerine basabilmeleri için Tatarlara, Başkurlara, Kırgızlara, Türkistan ve Kafkas Müslümanlarına bir an önce yardım edilmesi gerekmektedir. Bu halkları organize ederek, bütünleştirerek ve silahlandırarak İran ve Afganistan üzerinden, onların devrimci güçleri ile birarada, Türkiye'ye -Arap ülkelerine- Hindistan'a yönlendirmek gerekir ki, buraları Avrupa sermayesinin elinden kurtarsınlar." Sultan Galiyev, "Yolumuz, Doğru Yoldur", *Ulusal*, S. 5/6, (Bahar, 1998), 221-222.

⁶⁰ Gün Zileli, a.g.m., 147. Zaman içerisinde düşüncelerini geliştirerek ulaştığı sömürgeler enternasyonalı projesi, Galiyev'in Marksizm'i Doğu toplumlarının somut koşullarına uygulama girişimi olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda da Galiyev, Avrupa merkezci düşünmeye ve devrim stratejileri kurmaya eleştiriler getiren ilk üçüncü dünyalı devrimci olarak nitelendirilebilir. Hasan Basri Gürses, a.g.m., 97. Sultan Galiyev'i eleştiren Gültekin, O'nun sömürgeler enternasyonalı düşüncesinin hedefinin emperyalist Batı değil, Sosyalist

savunurken, Batılı ve Rus Marksistlerin proletarya diktatörlüğü düşüncesini eleştirmektedir. O'na göre Batı'da burjuvazinin dünya üzerindeki diktatöryası yerine, onun karşıtı olan proletaryanın diktatöryasının geçirilmesi, insanlığın ezilen kısmının sosyal hayatında hiçbir önemli değişikliğe yol açmayacaktır. Söz konusu nesnel bir değişiklik olacaksa da, bu iyileşme yönünde değil, kötüleşme yönünde olacaktır. Bu daha güçsüz ve daha örgütsüz bir diktatöryanın yerine, aynı Avrupa'nın, Avrupa çapında bütünleştirilmiş olan tüm güçlerinin dünyanın geri kalanı üzerindeki diktatöryası anlamına gelecektir. Buna karşın, insanlığın yeniden yapılandırılmasının maddi koşulları, ancak sömürge ve yarı sömürgelerin metropoller üzerindeki diktatöryası aracılığı ile oluşturulabilir. Ve sadece bu yol aracılığı ile Batı sömürgeciliği tarafından esir edilen üretici güçlerin kurtuluşu ve atılım yapması garanti edilebilir.⁶¹

Galiyev'e göre Dünya sosyalist devriminin gerçekleştirilmesi için, Doğu'da izlenilecek politikalarda, iki aşamalı bir süreç göz önünde bulundurulmalıdır. Öncelikle Doğu ülkelerinde, iktidardan sömürgeciler atılmalıdır. Ancak bu aşamada kalınmamalı daha da ileriye gidilmelidir. Bu ikinci aşamada, kendi bencil çıkarları uğruna, durumuna göre kendi eski düşmanları (yabancı sömürgeciler) ile işbirliğine gidebilen Doğulu ruhban ve feodal burjuvazi devrilmelidir.⁶² Galiyev'e göre Doğu ulusları içerisindeki ruhban kesim ve feodal burjuvaziye karşı politikalar izlenmez de, sadece yabancı sömürgecilerin ülkeden kovulmasıyla yetinilir ise, bu durum Doğu'da da gerçekleştirilmesi düşünülen sosyalist devrimin gerçekleşmemesine yol açabilir. Doğu'da Batı gibi baskıcı olabilir. Doğu ulusları, Bolşevikler aracılığıyla Batı sömürsünden kurtulduktan sonra, kendi ülkelerinde Bolşevizmin gelişmemesi için, eski düşmanları olan Batılı sömürgeci güçlerle işbirliğine gidebilirler; başka bir deyişle gitmeyeceklerinin bir garantisi yoktur.⁶³ Batılı sömürgeci güçler Doğu'dan kovulduktan sonra başka bir durum da söz konusu olabilir. Galiyev'e göre Batı Avrupa sömürgeciliği yenildikten sonra, öyle bir dönem başlayabilir ki; Batı ülkeleri üzerinde bir Doğu sömürgeciliği ortaya çıkabilir. Türkiye, İran, Hindistan, Çin ve Japonya'nın sömürgeci unsurları kendi aralarında birleşerek, sarı derililerin (Asyalıların) Avrupa'ya yürüyüşünü başlatabilirler. Bunun önüne geçmek için, yani bir başka sömürgeciliğin kurulmasını önlemek için Doğu'nun sömürgecilik karşıtı partisinin

Sovyetler Birliği olduğunu, bu nedenle de ezilen halklar arasında bu düşüncenin taraftar bulmadığını savunmaktadır. Mehmet Bedri Gültekin, a.g.e., 93.

⁶¹ Mir Seyid Sultan Galiyev, "Asya ve Avrupa Türk Halklarının Sosyopolitik, Ekonomik ve Kültürel Gelişmelerinin Esaslarına İlişkin Bazı Görüşlerimiz", a.g.m., 40.

⁶² Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 162.

⁶³ Sultan Galiyev, "Toplumsal Devrim ve Doğu", a.g.m., 163.

kurulması gerekmektedir.⁶⁴ Kısaca, Galiyev'in dünya sosyalist devrimine giden yolda, Doğu halklarının bu sürece katılmasının zorunluluğunu vurgulayan stratejisi, iki temel üzerine dayanmaktadır. İlk temel, Batı sömürgeciliği karşısında, buna karşı çıkan ve sosyalist bir niteliğe sahip olup olmadığı göz önünde bulundurulmaksızın, her türlü ulusal kurtuluşçu tepkiden yararlanması gerektiğidir. İkinci temel ise, Doğu'daki bu tepki hareketlerinin, Doğu içerisinde sosyalizme karşı kullanılmaması veya önceki Batı sömürgeciliği karşısında bu defa Doğu'nun Batı üzerindeki sömürgeciliğine yol açmaması için, zamanla sosyalist bir niteliğe büründürülmesidir. Bu nedenle Galiyev, Doğu'da Komünist Partileri'nin kurulmasını istemekte, Batı sömürgeciliği karşısında Doğu'da örgütlenecek olan hareketlerin, ileride bu ülkelerdeki Komünist partilerin çekirdeğini oluşturacak biçimde yapılandırılması gerektiğini belirtmektedir.⁶⁵

Turan Sosyalist Federe Devleti

Bolşevik Devrimi'nin gerçekleştirilmesinde, Çarlık Rusyası'nın baskısı altında yaşamış ve sosyalist devrimin sömürge karşıtlığı söyleminden, ulusların kendi kaderlerini belirleme ilkesinden etkilenmiş olan Rusya'nın tüm halkları rol oynamıştı. Sosyalist Devrim, ezilen ve sömürülen tüm halklara adil ve bağımsız bir dünya düzeninin kurulmasının imkânlarını vaat ediyordu. Bu nedenlerle, daha devrimin başlangıcından itibaren, Rusya'daki Türk ve Müslüman halklar devrimde etkin aktörler olarak faaliyet göstermişlerdi.⁶⁶ Gerçekten de Lenin'in hazırladığı ve altında Stalin'in de imzasının bulunduğu, Bolşevik Devrimi sonrasında ilan edilen (15 Kasım 1917) "Rusya'daki Ulusal-Toplulukların Haklar Bildirisi"nde şu maddeler yer almaktaydı:

1. Rusya'daki ulusal-toplulukların eşitliği ve egemenliği.
2. Rusya'daki ulusal-toplulukların, ayrılma ve bağımsız devletler kurma hakkı dahil, kendi kaderlerini serbestçe tayin etme hakkına sahip olmaları.
3. Ulusal ve ulusal-dinsel her türlü ayrıcalık ve sınırlamanın kaldırılması.

⁶⁴ Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 269. Galiyev, eşyanın doğası gereği, Doğu ülkelerinde de emperyalist eğilimlerin olabileceğini düşünmektedir. Bu tehlikeye karşı Doğu'nun emperyalizm karşıtı partisinin kurulmasını önermektedir. Emperyalizmin Doğu'da, Doğu emperyalizmi biçiminde hortlaması göz önünde tutularak, Doğu'ya yönelik kararlı politikalar izlenmelidir. Dolayısıyla tüm bu bölgelerde komünist partileri kurulmalı ve bu partilerin kurulabilmesi içinde çekirdek oluşturmak amacıyla sosyalist unsurlar bir araya getirilmelidir. Halit Kakıncı, *Sultan Galiyev ve Milli Komünizm*, a.g.e., 143-144.

⁶⁵ Galiyev'in bu yöndeki görüşleri için bakınız: Sultan Galiyev, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", a.g.m., 270.

⁶⁶ Erol Kaymak, a.g.e., 195.

4. Rusya'nın sınırları içinde yaşayan ulusal azınlıkların ve etnografik grupların özgür gelişmesi."⁶⁷

Ancak Bolşevik Devrimi'nin ilerleyen yıllarında, Lenin'in etkisinin azalmaya ve dizginlerin Stalin'in eline geçmeye başlamasıyla ulusal sorun konusundaki eğilim de değişmeye başlamıştır. 10 Mart 1921 tarihinde Rus Komünist Partisi'nin 10. Kongresinde sunulan "Ulusal Sorun Konusunda Partinin İvedi Görevleri" başlıklı raporda Stalin, ulusal kaderin serbestçe tayin edilmesi sloganının aslında emperyalistlerin rahatça kullandığı soyut bir slogan haline geldiğini, Bolşevik Partisi'nin iki yıldır bu sloganı kullanmadığını dile getirmektedir. Stalin, ne kendi sunduğu tezlerde, ne de parti programında artık serbestçe tayin etme sözünün bulunmadığını, yalnızca halkların devlet biçiminde örgütlenmek üzere ayrılma hakkından söz edildiğini belirtmektedir. Halkların devlet biçiminde örgütlenmek üzere ayrılma hakkı sloganı ise, sömürgelerde kurtuluş hareketlerinin alevlendiği

⁶⁷ V. İ. Lenin, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, a.g.e., 294-295. Bu noktada, V.İ. Lenin ile Rosa Luxemburg'un "ulusal sorun"a bakışları arasındaki farklılığa değinmek yararlı olacaktır. Bilindiği üzere, Doğu'da çok geniş bir coğrafyaya ve çok uluslu bir yapıya sahip olan Rus Çarlığı'nda yetişen Lenin, Marksist kuramı kendi ülkesinde uygulayabileceği bir devrim stratejisi geliştirmiştir. Lenin ezen, başat ya da hegemon ulusun içinden çıkan bir devrimci olarak, Bolşevik Devrimi'nde ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı konusunda esnek bir yaklaşıma sahip olmuştur. Bu bağlamda birlikten ayrılma kararına çok soğuk bakmamaktadır. Buna karşın Rus Çarlığı'nın hegemonyası altında bulunan bir toplumda, Polonya'da yetişen ve kuramsal olarak Batı Marksizmi içerisinde yer alan Rosa Luxemburg, ulusalcı eğilimlere ve kendi kaderini tayin hakkına karşıdır. Luxemburg'a göre "ünlü 'ulusların kendi yazgılarını belirleme hakkı' sığ, burjuva bir ifade tarzından ve yalanından başka bir şey değildir." Sosyalizmin, bir ulusun bir diğerini ezmesi dâhil, her türlü baskı biçimine karşı olması, sosyalist siyasetin temel unsurudur. Oysa Lenin ve arkadaşları ulusal sorunda benzer bir sığ sloganı tutku haline getirmişlerdir. Bu çıkarıcı bir politikanın ürünüdür. Çünkü "Rus İmparatorluğu içindeki çok sayıda yabancı halkı devrim davasına, sosyalist proletaryanın davasına bağlamamın, onlara devrim ve sosyalizm adına kendi yazgılarına karar vermede en aşırı ve en sınırsız özgürlüğü sunmaktan daha emin bir yöntem..." bulunmamaktaydı. Ancak bu siyasetin sonucu hiç de umulduğu gibi olmamıştır. Rosa Luxemburg, *Ulusal Sorun*, Çev. Osman Akınhay, İstanbul, Belge Yayınları, 2010, 170-171. Belirtilen kaynağın giriş kısmını yazan Horace B. Davis, Lenin ve Luxemburg'un ulusal sorun konusunda ayrıldıkları noktaları şu şekilde belirtmektedir: 1- Lenin ulusların yazgılarını belirleme hakkını şiddetle vurgularken, Luxemburg böyle bir hakkın bulunmadığını söylemiş, terimleri dikkatle açılmayan bu sloganın sorunu çözmekten çok, savsaklamaya yola açabileceğini ileri sürmüştür. 2- Lenin modern ulusların kurulmasında burjuva sınıfının rolünü vurgularken, Luxemburg ulusların kuruluşunda burjuvazinin rolünün önemsiz kaldığı örneklerin bulunduğunu söylemiştir. 3- Lenin'in federalizme bakışı belirsizken, Luxemburg federasyona ve özerkliğe yer bırakmaktaydı. 4- Luxemburg ve taraftarları kendi yazgısını belirlemeyi, işçi sınıfının kendi yazgısını belirlemesi olarak yorumlarken, Lenin bu formülasyona karşı çıkıyor, ancak açıklamaları inandırıcı olamıyordu. 5- Luxemburg milliyetçiliğe parçalanmaya götürdüğü için karşı çıkarken, Lenin geniş ulusal birimlerin üstünlüğünü vurguluyor, ama beraberinde bütünüyle soğuk bakmadığı parçalanma eğiliminin kuvvetini de değerlendirebiliyordu. Horace B. Davis, "Giriş: Marksist Kuramda Ulusların Kendi Yazgılarını Belirleme Hakkı", (Rosa Luxemburg, *Ulusal Sorun*, Çev. Osman Akınhay, İstanbul, Belge Yayınları, 2010, içerisinde) 9-10.

o dönemde, Bolşevikler için devrimci bir slogan haline gelmiştir ve İngiltere, Fransa, A.B.D. ve Japonya'nın sömürsü altındaki ülkeler için geçerli olan devrimci bir slogandır. Oysa Sovyet devletleri "özgürce onaylanmış bir katılma temeli üzerinde, federasyon olarak bir araya geldikleri için, ayrılma hakkı RSSFC'ni (Rusya Sovyet Sosyalist Federe Cumhuriyeti) oluşturan halkların kendi isteğiyle kullanılmamış olarak kalır."⁶⁸ Ulusal soruna yaklaşımda başat olan unsurun proletarya diktatörlüğü olduğunu vurgulayan Stalin, proletarya diktatörlüğünün siyasal temelini öncelikle köylü ülkeler olan çevre bölgeler değil, merkezi sınai bölgeler olduğunu belirtmektedir. Stalin'e göre eğer proleter bölgeler zararına, köylü çevrelerin önemi abartılırsa (ki bu yaklaşımın, Galiyev'in görüşleriyle uyuşmadığı hemen fark edilebilir) proletarya diktatörlüğü sisteminde çatlak meydana gelecektir. Bu doğrultuda Stalin, halkların kendi kaderlerini tayin etmesinden başka, bir de işçi sınıfının kendi iktidarını pekiştirme hakkının bulunduğunu ve ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkının bu hakka bağımlı olduğunu anımsatmaktadır. Yani ulusal sorun, işçi sorunu ile sınırlanmıştır.⁶⁹ Bir başka deyişle Sovyet sisteminin sürdürülmesinde, çevre bölgelere oranla sanayisi ve proletaryası gelişmiş olan, merkezdeki Rus unsurunun başatlığı söz konusu olacaktır. Ayrıca Stalin emperyalizme karşı Sovyet cumhuriyetlerinin, tek bir devlet çatısı altında birleşmesinin, tarihi deneyimlerin gösterdiği bir zorunluluk olduğunu ileri sürmektedir. Stalin'e göre, "Sovyet cumhuriyetlerinin tek bir devlet içinde birleşmesi olmaksızın, tek bir askerî ve iktisadi güç olarak toplanmaksızın, dünya emperyalizminin birleşik güçleri karşısında, askerî cephelerde de, iktisadi cephelerde de direnemeyecekleri..." açıktır.⁷⁰ Çarlık coğrafyasındaki halklar bir yana, Stalin'in pragmatik ve reel politik gerekçelerle de olsa, Macaristan örneğini vererek öne sürdüğü tek devlet çatısı altındaki, askerî ve ekonomik Sovyet bütünleşmesi Bolşevik Partisi'nin merkezîyetçi, ulusal sorun konusunda esnek olmayan, uygulamanın da gösterdiği gibi otoriter yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Anlaşılabacağı üzere Rusya'nın Türk ve Müslüman halklarının üzerindeki Çarlık baskısı, özellikle Stalin döneminde bu defa yeni iktidarın, yani sosyalist yönetimin baskısına dönüşmüştür. Bu halklar, sosyalist iktidar döneminde de bağımsızlıklarına sahip olamamışlar, Slav üstünlüğü ve baskısı altında yaşamak zorunda kalmışlardır.

Galiyev'in gerçekleştirmeyi düşündüğü Turan Sosyalist Federe Devleti, bu tarihsel koşullar göz önünde tutulduğunda daha rahat anlaşılabilir. Galiyev'in ulusal sorun bağlamında, "kendi kaderini tayin hakkını, öncelikle

⁶⁸ J. Stalin, *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, Çev. Muzaffer Erdost, Ankara, Sol Yayınları, 1994, 124-125.

⁶⁹ J. Stalin, a.g.e., 196-197.

⁷⁰ J. Stalin, a.g.e., 121.

Sovyetler Birliği içerisinde bütün'ün onurlu ve eşit bir parçası olmak şeklinde ele al(dığı)..." söylenebilir.⁷¹ Bu temelden hareketle Galiyev 1919-1923 yılları arasında, dünya sosyalist devrimi için Doğu stratejisini ve "Sömürgeler Enternasyonalı" düşüncesini geliştirirken, sosyalist sistem içerisinde Büyük Rusya'nın tekrar kurulduğunu gözlemlediğinden, buna karşı Turan Sosyalist Federe Devleti hedefini gerçekleştirebilir bir olgu olarak planlamış olmalıdır.⁷² Galiyev'in Turan Sosyalist Federe Devleti, Komüntern'e karşı "proleter milletler" in katılımıyla oluşacak olan "sömürgeler enternasyonalı" düşüncesinin itici gücü olacaktır. Söz konusu bu Türk/Turan birliğine dayanan devlet Galiyev açısından başlı başına bir nihai amaç değildi. İlk başta sömürgeler enternasyonalıyla başlayacak olan enternasyonalizme ulaşmada ve sömürgeciliğe karşı mücadelede stratejik bir araçtı.⁷³

Galiyev'e göre Rusya'daki Türk-Müslüman dünyası; "Tataristan, Başkrya ve Türki (ama Hristiyan) Çuvaş Cumhuriyeti gibi Orta Volga toprakları ...; Kuzey Kafkasya; Azerbaycan; ve Dağıstan'ın da eklenmesiyle birleşik bir Türkistan içerisinde birleştirilme(liydi)... Bu toplubiçimdeki ... nüfus yüzde yetmişbeş Türki ve yaklaşık yüzde seksen Müslüman kökenli olacaktır. (Rusya Sosyalist Federe Sovyet Cumhuriyeti) karşısında bağımsız ve egemen olacaktır. Cumhuriyetin önderliği tek-yapılı ve yüksek derecede merkezleşmiş bir partiye (önerilen adlar "Doğu İşçileri ve Köylüleri Sosyalist Partisi" ve "Doğulu Sosyalistler Partisi") emanet edilecekti".⁷⁴ Anlaşılacağı üzere, Avrasya'nın kuzey kuşağında kurulması planlanan bu "Turan Sosyalist Cumhuriyeti, iç işlerinde bağımsız, partisi özerk, Kızıldorusu kendisinin, büyük bir Türk cumhuriyeti olacak, SSCB'ye Ukrayna ya da Beyaz Rusya Sovyet cumhuriyetleri gibi 'büyük ortak' kimliğiyle katılacaktı."⁷⁵

⁷¹ Halit Kakinç, *Destansı Kuramcı Sultan Galiyev*, a.g.e., 417.

⁷² Alexandre A. Benningsen - S. Enders Wimbush, a.g.e., 88-89. Ancak Galiyev'in Turan Sosyalist Federe Devleti düşüncesini eleştiren Gültekin, bu düşüncenin altında çok farklı amaçlar yattığını ileri sürmektedir. Galiyev'in düşüncelerinden çeşitli parçalara atıfta bulunan Gültekin'e göre Galiyev'in bu bağımsız devlet düşüncesiyle amaçladığı, öncelikle Tatar burjuvazisinin olabildiğince büyük bir pazara sahip olmasını sağlamaktır. Ayrıca Galiyev'in Türk-Müslüman halklarını tek bir büyük devlet çatısı altında birleştirme çabasının amacı da, bütün halkların eşitliği temelinde büyük bir sosyalist ülke kurulması değil, ileride Rusları boyunduruk altına alma potansiyeline sahip, nüfus ve toprak bakımından bunu başarabilecek büyüklükte bir cumhuriyet kurmaktır. Bakınız: Mehmet Bedri Gültekin, a.g.e., 71-72.

⁷³ Hakan Reyhan, a.g.e., 84-85. Ve benzer görüşler için bakınız: Hasan Basri Gürses, a.g.m., 103.

⁷⁴ Alexandre A. Benningsen - S. Enders Wimbush, a.g.e., 89.

⁷⁵ Attilâ İlhan, a.g.e., 217. İlhan, zaten bu doğrultuda Vahidov ve Galiyev'in önceden Lenin ve Troçki ile yaptığı anlaşmanın bunu gerektirdiğini, ancak Stalin'in süreci tersine çevirdiğini söylemektedir. Attilâ İlhan, a.g.e., 217. Gerçekten de Sovyetler Birliği içerisindeki otonom cumhuriyetlere, bir başka deyişle ulusal soruna yaklaşımda Lenin ve Stalin farklı eğilimlerde olmuşlardır. Lenin bütün cumhuriyetlerin eşit statüde Sovyetler Birliğine katılmalarını

Turan Sosyalist Federe Devleti, dünya devrimine giden yolda devrimin doğuya yayılmasını sağlayacak bir araç olacağı gibi,⁷⁶ Sovyet iktidarına karşı, çevreden, örneğin Çin ve Hindistan tarafından gelebilecek uluslararası gericiğin (karşı devrimci güçlerin) gerçekleştirmesi olası saldırısına karşı güçlü ve sağlam bir tampon işlevi görebilecekti. Ayrıca Galiyev'in kurgusuna göre, söz konusu bağımsız devlet, Sovyet Devrimi'nin yenilgiye uğraması durumunda, saldıran karşı devrimci gericiğe karşı da geniş halk ayaklanmasını örgütlemenin, yani mücadelenin ön koşuludur.⁷⁷ En temelde ve edimsel olarak Galiyev'in zihnindeki bu devlet, yüzyıllarca Çarlık Rusyası'nın egemenliğini sürdürdüğü geniş coğrafyada yaşayan halkları, yeni sosyalist rejimin eski rejime benzer baskıcı egemenliğinden kurtarmayı ya da en azından bu egemenliği dengelemeyi sağlayacak bir aktör olarak düşünülmüş olmalıdır. Ancak Galiyev, bu projesini hiçbir zaman hayata geçirememiştir.

SONUÇ

Sultan Galiyev'in temel sorunsalını, proletaryaya sahip olmadığını söylediği Doğu (sömürge) toplumlarında, öncelikle ulusal bağımsızlığın ve sonrasında da sosyalist düzenin gerçekleştirilmesi oluşturmaktadır. Nihai olarak sosyalizmin kurulmasını amaçlamasına rağmen, Sultan Galiyev'in siyasal görüşlerini Ortodoks Marksist düşünce içerisinde değerlendirmek olası görünmemektedir.

Gerçekten de, Sultan Galiyev Ortodoks Marksizm'in dünya çapındaki burjuvazi/proletarya, bir başka deyişle, üretim araçlarına sahip olanlar/sahip olmayanlar şeklindeki tüm toplumların sınıflarını kapsayan kutuplaşmasını, uluslararası sömürülenler/sömürülenler kutuplaşmasına kaydırmıştır. Sultan Galiyev, Batı toplumları içerisindeki burjuva/proletarya çelişmesini benimsemekle birlikte; düşüncelerinin odak noktasında yer alan, sömürülen Doğu uluslarının bağımsızlıklarını kazanmaları söz konusu olduğunda, temel çelişki olarak sömüren ve sömürülen uluslar ayrımını esas almaktadır. Dolayısıyla Sultan Galiyev açısından, dünya sosyalist devrimine giden yolda hareket noktası açıkça ortaya çıkmaktadır: Öncelikle sömürülen ulusların bağımsızlığı ve kapitalist

benimsemekteydi. Bu karşın Stalin'in devlet planında, tüm cumhuriyetlerin otonom cumhuriyet olarak Rusya Federasyonu'na katılması, yani otonomlaşma vardı. Bu kurgunun gerçekleşmesi durumunda, tüm cumhuriyetler bağımsızlıklarını kaybedeceklerdi. Yani Lenin'in eşitlikçi yaklaşımıyla, Stalin'in katı merkezizetçi tutumu uyuşmamaktaydı. Bu ayrımda Galiyev, ulusal sorun konusunda Leninci ilkelere yakındı. Hakan Reyhan, a.g.e., 40-41. Davis de konuyu bu doğrultuda yorumlamakta ve açıkça Sultan Galiyev ve Lenin'in 'insancıl ve esnek' ulusçuluk siyaseti çağrısında bulduklarını söylemektedir. Horace B. DAVIS, *Sosyalizm ve Ulusallık*, Çev. Kudret Emiroğlu, İstanbul, Belge Yayınları, 1991, 130.

⁷⁶ Erel Tellal, a.g.m., 115.

⁷⁷ Sultan Galiyev, *Bütün Eserleri*, Yay. Haz. Özgür Erdem, İstanbul, İleri Yayınları, 2006, 767.

düzenin yıkılıp, sosyalist düzene geçilmesi. Sultan Galiyev'in özgünlüğü de işte buradan gelmektedir: Evrensellik iddiası taşıyan sosyalist ideolojinin gerçekleştirilmesini amaçladığı dünyaya ulaşmada, koşulları Batı toplumlarından farklı olan toplumlara uygun bir kuram ve strateji ortaya koymasından.

Sultan Galiyev'in görüşlerinde bir diğer önemli nokta da, sosyalist devrimin belli bir ülkede ya da dünyanın belli bir bölgesinde gerçekleşmesinin, uluslararası sömür/sömürülen ilişkisine son vermeyeceğidir. Sultan Galiyev bu olguyu somut olarak Bolşevik Partisi politikalarında gözlemlemiştir. Kısaca Sultan Galiyev, Bolşevik Devrimi sonrasında Sovyetler Birliği'nde uygulanan biçimiyle sosyalizmin ulusal sorunu çözmede yetersiz kaldığını dile getirmiştir.

Bu düşünceleri dolayısıyla Sultan Galiyev'in, Rusya'da sosyalist devrimi yerleştirmek için içerisinde aktif rol aldığı Bolşevik Partisi'yle yolları ayrılmış, sonrasında eserleri yasaklanmış, kendisi etkisiz kılınmıştır. Ancak 20. yüzyılın beklenildiği gibi tüm dünyada bir sosyalist devrimler çağı değil de; ulusal kurtuluş hareketleri çağı olması, Sultan Galiyev'in düşüncelerinin tekrar gündeme getirilmeyi ve yeniden tartışılmayı hak ettiğini göstermektedir.

1991 de S.S.C.B.'nin çökmesiyle kapitalizm, dünyanın yeni hegemon gücü A.B.D. öncülüğünde, Yeni Dünya Düzeni söylemi ve buna eşlik eden küreselleşme süreciyle beraber zaferini ilan ederek rakipsiz kalmıştır. Ancak Yeni Dünya Düzeni ve küreselleşme sürecinin başlarda vaat ettiği daha iyi bir dünya iddiasının gerçekçi olmadığı kısa süre içerisinde anlaşılmış, sınıflar ve uluslar arasındaki eşitsizliğin hızla büyümeye devam ettiği, emperyalizmin ve uluslar arasındaki sömürünün yeni biçimlerde sürdürüldüğü görülmüştür. Dengeleyici bir kutup niteliği taşıyan sosyalist bloğun çöküşüyle, başat hale gelen tek kutuplu Yeni Dünya Düzeni'nde sınıflar arasındaki eşitsizliğe olduğu kadar, uluslar arasındaki sömürü ilişkilerine de alternatif olabilecek daha insani ve eşitlikçi çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde kapitalist üretim biçimine alternatif olabilecek bir üretim tarzının yükselişi henüz ufukta görünmemektedir. Ancak küresel ölçekteki ağır Batı hegemonyası ve emperyalizmine karşı, dengeleyici çeşitli uluslar arası işbirliği girişimleri filizlenmektedir. Ayrıca A.B.D.'nin arka bahçesi olarak nitelendirilen Latin Amerika'nın bazı ülkelerinde, hem sosyalist hem de ulusalcı eğilimli hareketlerin yükselişe geçtiği ve iktidara geldiği gözlenmektedir. Günümüzde sadece uluslararası alanda değil, ulusal konularda da çeşitli sorunlar yaşanmakta, üstelik bu sorunlar dünyanın büyük emperyalist güçlerince kışkırtılmaktadır. Batılı olmayan ancak çok uluslu ve emperyal eğilimli kimi ülkelerde, çeşitli halklar hak ve eşitlik isteklerini gündeme getirmektedirler. İşte tüm bu konularda üçüncü dünya devrimlerinin öncüsü sayılan Sultan Galiyev'in kuram ve uygulamalarının

birikimlerine dayanan yeni çözüm yollarının aranması ve üretilmesi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- BENNINGSEN, A. Alexandre - S. Enders WIMBUSH, *Sultan Galiyev ve Sovyetler Birliğinde Milli Komünizm*, Çev. Bülent TANATAR, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 1995.
- BENNINGSEN, Alexandre - LEMERCIER-QUELQUEJAY, Chantal, *Sultan Galiyev Üçüncü Dünyacı Devrimin Babası*, Çev. Erden AKBULUT - T. Ahmet ŞENSILAY, İstanbul, Sosyalist Yayınlar, 1995.
- DAVIS, Horace B., *Sosyalizm ve Ulusallık*, Çev. Kudret EMİROĞLU, 1. B., İstanbul, Belge Yayınları, 1991.
- DAVIS, Horace B., "Giriş: Marksist Kuramda Ulusların Kendi Yazgılarını Belirleme Hakkı", (Rosa LUXEMBURG, *Ulusal Sorun*, Çev. Osman AKINHAY, İstanbul, Belge Yayınları, 2010, içerisinde), 7-43.
- GALİYEV, Sultan, "Toplumsal Devrim ve Doğu", *Sultan Galiyev ve Sovyetler Birliğinde Milli Komünizm*, Çev. Bülent TANATAR, İstanbul, Anahtar Kitaplar, 1995, 156-163.
- GALİYEV, Mir Seyid Sultan, "Asya ve Avrupa Türk Halklarının Sosyopolitik, Ekonomik ve Kültürel Gelişmelerinin Esaslarına İlişkin Bazı Görüşlerimiz", *Toplumsal Tarih*, S. 50, (Şubat, 1998), 39-42.
- GALİYEV, Mir Seyid Sultan, "Asya ve Avrupa Türk Halklarının Sosyopolitik, Ekonomik ve Kültürel Gelişmelerinin Esaslarına İlişkin Bazı Görüşlerimiz II", *Toplumsal Tarih*, S. 51, (Mart, 1998), 50-55.
- GALİYEV, Sultan, "Yolumuz, Doğru Yoldur", *Ulusal*, S. 5/6, (Bahar, 1998), 221-222.
- GALİYEV, Sultan, "Şark Meselesine İlişkin Konuşma", Çev. Arif HACALOĞLU, *Ulusal Sola Teorik Katkı*, Der. Hakan REYHAN, Örsan ŞENALP, M. Gürsan ŞENALP, Yiğit AKIN, Ankara, (1999), 264-272.
- GALİYEV, Sultan, *Bütün Eserleri*, Yay. Haz. Özgür ERDEM, 1. B., İstanbul, İleri Yayınları, 2006.
- GÜLTEKİN, Mehmet Bedri, *Sultan Galiyev Eleştirisi*, 1. B., İstanbul, Kaynak Yayınları, 1999.
- GÜRSES, Hasan Basri, "Bilinmeyen Tarih: Sultan Galiyev", *Ulusal*, S. 4, (Güz, 1997), 95-107.
- İLHAN, Attilâ, *Sultan Galiyef Avrasya'da Dolaşan Hayalet*, 1. B., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2000.

- KAKINÇ, S. Halit, "Sultan Galiyev Efsanesi Diriliyor", *Toplumsal Tarih*, S. 50, (Şubat, 1998), 36-39.
- KAKINÇ, Halit, *Sultangaliyev ve Milli Komünizm*, 3. B., İstanbul, Bulut Yayınları, 2003.
- KAKINÇ, Halit, *Destansı Kuramcı Sultangaliyev*, İstanbul, Bulut Yayınları, 2004.
- KAYMAK, Erol, *Sultan Galiyev ve Sömürgeler Enternasyonalı*, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1993.
- LENİN, V. İ., *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları*, Çev. Yurdakul FİNCANCI, 2. B., Ankara, Sol Yayınları, 1993.
- LENİN, V. İ., *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, Çev. Muzaffer ERDOST, 9. B., Ankara, Sol Yayınları, 1998.
- LUXEMBURG, Rosa, *Ulusal Sorun*, Çev. Osman AKINHAY, 1. B., İstanbul, Belge Yayınları, 2010.
- REYHAN, Hakan, *Doğunun Büyük Devrimcileri Mollanur Vahidov ve Sultan Galiyev*, Ankara, Alter Yayıncılık, 2006.
- STALİN, J., *Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu*, Çev. Muzaffer ERDOST, 5. B., Ankara, Sol Yayınları, 1994.
- TELLAL, Erel, "Mirsaid Sultan Galiyev", *A.Ü. S.B.F. Dergisi*, S. 56, (Ocak-Mart, 2001), 105-133.
- YAMAUCHI, Masayuki, *Sultan Galiyev İslam Dünyası ve Rusya*, Çev. Hironao MATSUTANİ, 1. B., İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1998.
- ZİLELİ, Gün, "Galiyev Üzerinde El Sıkışmak", *Birikim*, S. 111-112, (Temmuz-Ağustos, 1998), 140-161.